

202500457

Churchillaan 11
3527 GV Utrecht

De Tweede Kamer Bureau Woordvoering Kabinetsformatie
T.a.v. de heer mr. S. van Haersma Buma
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

030 232 24 07
info@nvo.nl

www.nvo.nl

Datum : 26/11/2025
Ref. : 20251126_JH_BWK
Betreft : Input NVO bij de vorming van een nieuw kabinet

Geachte heer van Haersma Buma en onderhandelende partijen,

De Nederlandse beroepsvereniging voor pedagogen en onderwijskundigen (NVO) is een actieve vereniging met meer dan 10.000 leden die werken in de jeugdhulp, onderwijs, gehandicaptenzorg, ggz18+ en de ouderenzorg. Pedagogen staan voor een veilige en gezonde opvoeding, ontwikkeling, kwaliteit van leven en welbevinden. Van kinderen, jongeren en van mensen in een zogeheten afhankelijkheidsrelatie, zoals mensen met een (verstandelijke) beperking of ouderen.

De NVO, de beroepsvereniging van pedagogen en onderwijskundigen, geeft u graag zeven speerpunten mee bij de gesprekken over de vorming van een nieuw kabinet.

In de bijlage worden deze speerpunten nader toegelicht.

1. Intervenier bij (kinder)armoede. Luister naar het advies van Raad voor Volksgezondheid en Samenleving (RVS) in haar rapport 'Kinderen uit de knel' om te gaan voor een integrale benadering van maatschappelijke vraagstukken, precies datgene waarvoor (ortho)pedagogen staan.
2. Zorg voor extra ondersteuning om gelijke kansen te borgen. Er is een groot tekort aan leraren. Zorg dat het onderwijs voldoende expertise heeft om leraren en leerlingen ondersteuning te bieden. Zorg dat scholen hulp krijgen om verbinding te leggen met jeugdhulp. Orthopedagogen in het onderwijs kunnen hier een grote rol spelen.
3. Bevorder én faciliteer goede thuisnabije zorg. Denk aan jongeren bij uit huisplaatsing, maar ook bijvoorbeeld aan ouderen. In de ggz en ouderenzorg overheerst de medische insteek. Orthopedagogen brengen een ander perspectief in, namelijk behoud en/of bevorderen van kwaliteit van leven en welbevinden. Daarbij gebruiken (ortho)pedagogen een contextgerichte, mediatieve aanpak.
4. Reduceer arbeidsmarkttekorten en wachtlijsten. De zorg kampen met onacceptabele wachtlijsten en grote personeelstekorten. Werkgevers geven aan dat ze een groot tekort hebben aan orthopedagogen-generalist (OG).

Bekostiging van de OG-opleiding bevordert de instroom van deze professionals. Zorg ervoor dat deze opleiding bekostigd wordt.

5. Waarborg vakbekwaamheid. Passende zorg en eventueel domein overstijgende zorg is maatwerk en wordt vaak op lokaal of regionaal niveau geregeld. Ruimte en flexibiliteit is nodig, maar ook kwaliteitsborging. Maak daarom gebruik van de kwaliteitsnormen van de beroepsgroepen zoals die van de NVO.

6. Een leven lang ontwikkelen. Professionals ontwikkelen zich gedurende hun loopbaan door scholing. Het kán zijn dat een opleiding voldoende bagage biedt om een opleiding tot een ánder beroep te volgen. Zo kan een master-psycholoog de opleiding tot orthopedagoog-generalist volgen en een master orthopedagoog de opleiding tot gz-psycholoog. Daarom is het nodig dat in de beroepenstructuur psychologische zorg het voor master orthopedagogen mogelijk blijft om de opleiding tot gz-psycholoog te volgen.

7. Behoud expertise en zorg voor faire tarieven. Geef ruimte en vertrouwen aan professionals zodat zij met plezier in de zorg en het onderwijs blijven werken. Zorg daarom voor goede contractering, passende tarieven en waardering voor professionals, waaronder (ortho)pedagogen en orthopedagogen-generalist.

Met vriendelijke groet,

Judy Hofer, directeur NVO.

Input NVO bij de vorming van een nieuw kabinet

(Ortho)pedagogen staan voor een veilige en gezonde opvoeding, ontwikkeling, kwaliteit van leven en welbevinden. Van kinderen, jongeren en van mensen in een zogeheten afhankelijkheidsrelatie, zoals mensen met een (verstandelijke) beperking of ouderen. We willen passende, betaalbare en voor iedereen toegankelijke zorg en onderwijs voor mensen die dat nodig hebben. Onnodige zorg willen we voorkomen. En dat kunnen we!

Door in te zetten op preventie. Door met gedegen wetenschappelijke vakkennis te analyseren wat mensen (nog) wél kunnen en wat zij nodig hebben om beter te functioneren. Het aangrijpingspunt voor het handelen van (ortho)pedagogen ligt in de interactie tussen client en diens fysieke en sociale omgeving zoals ouders, naasten en andere deskundigen en is daarmee context specifiek.

De NVO, de beroepsvereniging van pedagogen en onderwijskundigen, geeft u graag zeven speerpunten mee bij de gesprekken over de vorming van een nieuw kabinet.

1. Intervenier in geval van (kinder)armoede

Armoede leidt maar al te vaak tot cognitieve, sociale en mentale achterstand, bij ouders en daarmee ook bij hun kinderen. Help scholen en (jeugd)gezondheidszorg om problematiek die ontstaat als gevolg van armoede te signaleren. Zet tegelijkertijd in op interventies om de gezonde opvoedings-, ontwikkelings- en mentale situatie te herstellen én op eventuele maatregelen om bestaanszekerheid te waarborgen.

Benut wetenschappelijk onderzoek, zoals de inzichten van prof. dr. Nicole Lucassen, pedagoog en bijzonder hoogleraar Kinderarmoede aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.

De Raad voor Volksgezondheid en Samenleving (RVS) dringt in het advies 'Kinderen uit de knel' aan op een integrale benadering van maatschappelijke vraagstukken. Meer dan 40% van de ouders in Nederland ervaart problemen op gebieden zoals wonen, schulden of gezondheid. Dat heeft directe gevolgen voor de gezinssituatie.

Orthopedagogen hebben oog voor die brede context, zijn werkzaam in jeugdhulp, onderwijs, gehandicaptenzorg, ggz18+ en ouderenzorg en kunnen hier een grote rol in spelen. Zorg ervoor dat ook andere domeinen (dan jeugdhulp) kunnen bijdragen aan het gezond en veilig opgroeien van een nieuwe generatie, ook als kinderen nog niet kampen met problemen die om de inzet van jeugdhulp vragen.

2. Zorg voor extra ondersteuning om gelijke kansen te borgen

Inzet op gelijke kansen kan opvoedings-, ontwikkelings- en gezondheidsproblemen voorkomen of verminderen. Onderwijs is een recht voor iedereen. Zorg dat alle kinderen dat recht zoveel mogelijk benutten en faciliteer een inclusief onderwijs.

Er is een nijpend lerarentekort en de primaire taak van leraren, onderwijs geven, staat daardoor onder druk. Hierdoor kunnen leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben, in de knel komen. Ook docenten dreigen uit te vallen. Orthopedagogen hebben expertise in preventie en werken contextgericht. Zij geven evidence-based trainingen, individuele begeleiding en leerkrachtcoaching. Daarnaast zorgen zij ervoor dat leerlingen passende ondersteuning krijgen door diagnostiek en behandeling in te zetten waar nodig. Hierdoor wordt problematiek vroeg gesignaleerd, verergering voorkomen en toestroom naar jeugdhulp verminderd. Faciliteer een stevige samenwerking tussen scholen en jeugdhulp, en zorg ervoor dat kinderen die jeugdhulp nodig hebben, zo goed mogelijk (passend) onderwijs blijven volgen.

Bied kinderen die naar ons land zijn gevlucht, veiligheid, stabiliteit en rust. Heb meer oog voor deze kinderen, ze moeten kunnen herstellen van vaak traumatische vluchtervaringen.

3. Bevorder én faciliteer thuisnabije zorg

Mensen willen het liefst zo lang mogelijk thuiswonen, in een omgeving die zo thuis-nabij mogelijk is. Dat geldt voor kinderen en jongvolwassenen voor wie bijvoorbeeld uithuisplaatsing dreigt, voor mensen met een (verstandelijke) beperking, mensen die kampen met mentale gezondheid en voor ouderen.

In de ouderenzorg en de ggz voert de medische insteek nog te vaak de boventoon. Orthopedagogen brengen een ander perspectief in, namelijk behoud en/of bevorderen van kwaliteit van leven en welbevinden. Daarbij gebruiken (ortho)pedagogen een contextgerichte, mediatieve aanpak. Langer thuis blijven wonen lukt alleen als we naast verpleging en medische zorg ook inzetten op welzijn, dagstructuur en betekenisvolle relaties – precies waar (ortho)pedagogen gespecialiseerd in zijn.

Een stevige pedagogische basis draagt bij aan preventie en aan thuisnabije zorg. Maak ruimte voor beleid waar in minder wordt gekeken naar het individu, symptomen en stoornissen en meer naar gezin, omgeving, kwaliteit van leven en welbevinden.

Het Verdrag inzake de Rechten van het Kind en het VN-verdrag handicap zijn twee ankers voor onze beroepsgroep. De Kinderrechtentoets wordt inmiddels steeds breder omarmd. Het is mooi als er ook een 'Inclusietoets' van de grond komt. Faciliteer dit zodat kinderen, jeugdigen en mensen met beperking van begin af aan bij beleid worden betrokken in plaats van achteraf.

4. Reduceer arbeidsmarkttekorten en wachtlijsten

Onderwijs en zorg staan onder druk. Er zijn onacceptabele wachtlijsten in alle zorgdomeinen en zorgaanbieders kampen met grote personeelstekorten. Wachtlijsten in bijvoorbeeld de ggz worden mede in stand gehouden door regiebehandelaarschap steeds verder 'hogerop' te beleggen en beperkingen die vrijgevestigde orthopedagogen worden opgelegd. Zorg ervoor dat vakbekwame professionals worden ingezet en niet allerlei beperkingen krijgen opgelegd.

Om passende zorg kwalitatief en toegankelijk te houden is het belangrijk de instroom van voldoende expertise te waarborgen. Uit diverse onderzoeken in opdracht van VWS blijkt dat werkgevers staan te springen om orthopedagogen-generalist. Zorg ervoor dat de opleiding tot orthopedagoog-generalist bekostigd wordt zodat de instroom van deze BIG-geregistreerde professional toeneemt en de wachtlijsten afnemen.

5. Waarborg vakbekwaamheid

Passende zorg en eventueel domeinoverstijgende zorg is maatwerk en wordt vaak op lokaal of regionaal niveau geregeld. Ruimte en flexibiliteit is nodig, maar kwaliteitsborging ook. Maak daarom gebruik van de normen van de beroepsgroepen zelf. Denk daarbij aan beroeps-codes, kwaliteitsregisters, (vakinhoudelijke) richtlijnen en (lerend) tuchtrecht. De NVO en het Kwaliteitsregister Jeugd (SKJ) kennen registraties op zowel master- als postmasterniveau. Zet universitair opgeleide masters in als dat kan en zet postmasterprofessionals, zoals de orthopedagoog-generalist, in als dat gezien de zorgvraag noodzakelijk is.

6. Een leven lang ontwikkelen

Professionals ontwikkelen zich gedurende hun loopbaan; afhankelijk van wat zij voor hun beroepsuitoefening nodig hebben, hun ambities en de behoefte van hun werkgever kan dat bij- en nascholing op een specifiek gebied zijn (denk aan multi-probleem-gezinnen, dyslexie of kindermishandeling); een bepaalde therapie (zoals cognitieve gedragstherapie); of een vervolg-beroepsopleiding, die tot een kwalificatie en aparte (BIG)registratie leidt. Het kan zijn dat een opleiding voldoende bagage biedt om opleiding tot een ander beroep te volgen (bijvoorbeeld om als master psycholoog de opleiding tot orthopedagoog-generalist te volgen of als master orthopedagoog de opleiding tot gz-psycholoog). De combinatie van beroepen kan juist die expertise bieden waaraan in de zorg behoefte is. De NVO pleit er dan ook voor om, in het kader van Een leven lang ontwikkelen, die diversiteit en flexibiliteit te behouden.

7. Behoud expertise en zorg voor faire tarieven

Geef ruimte en vertrouwen aan professionals zodat zij met plezier in de zorg en het onderwijs blijven werken. Orthopedagogen in de gehandicaptenzorg maken zich zorgen om de continuïteit van groepsleiders, met wie zij nauw samenwerken én op zijn aangewezen. Professionals in de gesloten jeugdzorg krijgen veel voor hun kiezen. Zij verdienen ruimte om de slag naar kleinschalige opvang te kunnen maken. Vrijgevestigde professionals in de jeugdzorg staan onder druk door gemeentelijk beleid en aanbestedingsprocedures. Doordat ze vaak gespecialiseerd zijn, kunnen ze maatwerk leveren dat precies aansluit bij wat een kind of gezin nodig heeft. Ze werken dichtbij en zijn goed ingebed in het lokale netwerk. Help mee om een divers jeugdhulplandschap te realiseren, met grote instellingen én kleinere, vrijgevestigde praktijken.

Goede arbeidsvoorwaarden en faire tarieven helpen om essentiële expertise in onderwijs en zorg te behouden. Zorg daarom voor goede contractering, passende tarieven en waardering voor professionals, waaronder (ortho)pedagogen en orthopedagogen-generalist.

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

NVO
T.a.v. mevrouw J. Hofer
Churchillaan 11
3527 GV UTRECHT

Kenmerk: 202500458

Den Haag, 1 december 2025

Geachte mevrouw Hofer,

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Hoogachtend,

Sybrand Buma
Informatieur

202500459

Onderwerp: Samen bouwen aan een mentaal gezonder Nederland

Geachte heer Van Haersma Buma,

Als vertegenwoordigers van patiënten en hun naasten, zorgverleners en instellingen in de geestelijke gezondheidszorg (ggz) vragen wij graag uw aandacht voor één van de grote maatschappelijke opgaven van het moment: **een mentaal gezond Nederland.**

Mentale gezondheid als basis voor een veerkrachtige samenleving

Het recent verschenen Interdepartementale Beleidsonderzoeksrapport (IBO) "Uit balans"¹ over mentale gezondheid en ggz biedt een scherpe en herkenbare analyse van de huidige knelpunten in de ggz. En laat bovenal zien dat duidelijke keuzes nodig zijn. Voor de zorg en ondersteuning voor mensen met een ernstige psychische klachten is structurele borging en passende bekostiging hard nodig.

Wij roepen dan ook op om de aanbevelingen uit het IBO-investeringspakket te volgen. **Met de keuzes die nodig zijn in de ggz kunnen wij niet anders concluderen dan dat het intensiverende pakket de enige juiste richting is. Wij adviseren het nieuwe kabinet om deze conclusie over te nemen.** Het rapport laat helder zien dat investeren in mentale gezondheid zich ruimschoots terugbetaalt in maatschappelijke baten, lagere zorgkosten en een veerkrachtigere en economisch sterkere samenleving op de lange termijn. Ook de RVS-rapporten 'Op de rem – voorbij de hypernerveuze samenleving'², 'Met de stroom mee'³, en het Trimbos-rapport 'Uit de knel'⁴ wijzen op deze samenhang.

Een mentaal gezonder Nederland is binnen bereik

Wij zijn ervan overtuigd dat Nederland mentaal gezonder kan worden. In ons gezamenlijk 'Perspectief op een mentaal gezonder 2035'⁵, en in ons verkiezingspamflet⁶, pleiten wij voor een koers waarin preventie de norm wordt. Mentale gezondheid moet niet pas aandacht krijgen als het misgaat, maar een vanzelfsprekend onderdeel van een gezonde samenleving zijn. Daarvoor is *mental health in all policies* noodzakelijk. De afspraken in het Integraal Zorgakkoord (IZA) en Aanvullend Zorg en Welzijnsakkoord (AZWA) geven richting en moeten verder worden uitgewerkt en geïmplementeerd. Het is van groot belang dat de daarvoor afgesproken financiële middelen behouden blijven. Daarnaast is het cruciaal om interdepartementale samenhang en coördinatie op mentale gezondheid verder te versterken en hierop integraal beleid te voeren.

Het IBO-rapport over de toekomst van de ggz zet ook de discussie over een stelselwijziging opnieuw op de agenda. Binnenkort start de staatscommissie Herziening Zorgstelsel. Wij roepen het nieuwe kabinet op om deze commissie nadrukkelijk de opdracht mee te geven óók de ggz hierin te betrekken, met oog voor de aanbevelingen uit het IBO-rapport.

¹ [Uit balans - IBO mentale gezondheid en ggz | Publicatie | Rijksoverheid.nl](#)

² [Op de rem! - Voorbij de hypernerveuze samenleving | Raad voor Volksgezondheid en Samenleving](#)

³ [Met+de+stroom+mee.pdf](#)

⁴ [Ggz uit de knel - Trimbos-instituut](#)

⁵ [3903-Brochure-mentaal-gezonder-2035_WTK-2.pdf](#)

⁶ [Samen naar een mentaal gezonder Nederland Inbreng van cliënten, naasten, professionals en instellingen uit de ggz-sector voor de verkiezingsprogramma's van de Tweede Kamer 2025](#)

1.

Investeer in mentale gezondheid in brede zin – voorkomen is beter dan genezen

Een samenleving die zorgt voor een goede mentale gezondheid van haar inwoners, bespaart menselijk leed én maatschappelijke kosten. Preventie en tijdige zorg kunnen de maatschappelijke kosten beperken, die volgens het IBO tussen de € 17 en € 51 miljard euro per jaar liggen. Het IBO laat duidelijk zien dat het nodig is om breed en integraal te kijken voor het behoud van een goede mentale gezondheid en om een passend antwoord te bieden op de hulpvraag van mensen. Het antwoord ligt in veel gevallen dan ook buiten de ggz.

Wij vragen het nieuwe kabinet daarom om:

- De basis voor een veerkrachtige samenleving op orde te brengen met bestaanszekerheid voor iedereen: dat betekent een dak boven het hoofd, toegang tot werk, onderwijs en zingeving, en voorkomen dat mensen in armoede opgroeien of leven.
- Een integrale, interdepartementale aanpak voor mentale gezondheid door verschillende ministeries (VWS, SZW, OCW, BZK, JenV en VRO) te borgen en te versterken. Deze aanpak moet o.a. toezien op:
 - Voldoende mogelijkheden en middelen voor gemeenten om hen in staat te stellen effectief beleid te voeren op het gebied van mentale gezondheid. Een wettelijke borging in de Wet publieke gezondheid kan hierbij een belangrijk middel zijn.
 - Investerings in onderzoek naar (en implementatie van) effectieve interventies om psychische klachten te voorkomen.
- Te zorgen voor een landelijk dekkend netwerk van laagdrempelige steunpunten, zoals zelfregie- en herstelinitiatieven en e-communities.
- Specifieke aandacht te geven aan de mentale gezondheid van jongeren, aansluitend op het SER rapport⁷, door:
 - Het reguleren van schadelijke online content (zoals bijvoorbeeld bij eetstoornissen);
 - Te investeren in brede verslavingspreventie – door gezond gedrag te stimuleren en risico's rond social media, roken, vaperen, middelengebruik, gokken en gamen actief terug te dringen;
 - Het versterken van de aandacht voor mentale gezondheid in het onderwijs door sociaal-emotionele vaardigheden van kinderen en jongeren structureel op te nemen in het curriculum van scholen, door in het hoger onderwijs kritisch te kijken naar factoren die prestatiedruk vergroten, zoals het bindend studieadvies (BSA) en inzet van bewezen effectieve interventies en structurele inzet van school- en studentpsychologen op iedere school;
 - Zorg voor een soepele overgang van jeugd- naar volwassenenzorg, zodat cliënten niet opnieuw vastlopen of op wachtlijsten belanden. Laat jongeren pas los als de Big 5 op orde is: support, wonen, school & werk, inkomen en welzijn.

⁷ [SER rapport: Tijd voor een nieuwe koers: SER Jongerenplatform vraagt om zekerheid voor jongere generaties](#)

2. Waarborg toegankelijke en kwalitatief goede ggz en ondersteuning

De gereguleerde marktwerking heeft in de GGZ onvoldoende en zelfs contraproductief gewerkt, vooral bij zorg voor mensen met een complexe hulpvraag. **Wij vragen het kabinet** om in te zetten op een toegankelijke ggz voor iedereen en zeker voor die mensen die deze zorg het hardst nodig hebben.

Wij vragen het nieuwe kabinet daarom om:

- Over domeinen heen te investeren in zorg en ondersteuning voor mensen met een complexe hulpvraag. De gereguleerde concurrentie [DBI] werkt hier niet. Dat zien we bijvoorbeeld pijnlijk terug bij eetstoornissen: jongeren die intensieve behandelingen nodig hebben, maar verdwalen en vastlopen in het systeem. Voor deze groep is samenwerking belangrijker dan concurrentie. De staatscommissie Herziening Zorgstelsel moet dit nadrukkelijk meenemen in haar opdracht.
- Landelijke financiering te waarborgen voor bemoeizorg en crisisinterventie – om veiligheidsincidenten bij onbegrepen gedrag te voorkomen, samenwerking tussen ggz, politie en gemeenten te versterken, en doorstromen naar passende woonvormen mogelijk te maken. De Levensloopaanpak biedt hierbij een waardevol kader, omdat deze inzet op langdurige, samenhangende ondersteuning en blijvende betrokkenheid van professionals bij mensen met complexe problematiek en een verhoogd veiligheidsrisico.

3.

Zet volop in op de mensen die het werk doen

Zonder mensen is er geen zorg, en dat merken patiënten elke dag. Tekorten aan personeel in de ggz betekenen langere wachttijden, minder continuïteit en minder persoonlijke aandacht. De druk op de arbeidsmarkt in de ggz is een van de grootste bedreigingen voor de houdbaarheid van het stelsel, stelt ook het IBO. En dit is niet alleen een probleem voor de zorgaanbieders en professionals, maar vooral voor mensen die de hulp nodig hebben.

Wij vragen het nieuwe kabinet daarom om:

- Concurrerende salarissen te realiseren, vooral bij de middeninkomensgroepen die in de ggz werkzaam zijn. Het OVA als instrument kan een goede methode zijn om het salarisspeil vervolgens gelijke tred met de markt te laten houden, maar eerst moet de achterstand in de middeninkomensgroep worden weggewerkt. Dan blijft werken in de ggz aantrekkelijk blijft en professionals niet vertrekken naar andere sectoren.
- Voldoende opleidingsplaatsen te realiseren volgens de ramingen van het Capaciteitsorgaan (die verschijnt eind 2025/begin 2026) – om de toekomstige instroom van psychiaters, psychologen, verpleegkundig specialisten en andere zorgprofessionals te garanderen. Hierbij is het van belang te sturen op de regionale en sectorale spreiding van opleidingsplekken en het toekennen van meer opleidingsplaatsen tot GZ-psycholoog.
- De regeldruk structureel te verminderen en de professionele autonomie te versterken – zodat zorgprofessionals hun tijd en energie kunnen besteden aan patiënten in plaats van aan administratie. Vertrouwen op vakmanschap is de sleutel tot kwaliteit en werkplezier.

4.

Wat níet te doen

Wij vragen het nieuwe kabinet uitdrukkelijk om:

- Geen nieuwe zorgakkoorden te starten, maar gemaakte afspraken waar te maken. De afspraken in het IZA, AZWA en de Hervormingsagenda Jeugd zijn stevig en richtinggevend. De focus moet liggen op de uitvoering, met oog voor de druk op de sector en het beperken van administratieve lasten. Maar met blijvend urgentiegevoel voor de mensen die dringend zorg nodig hebben.
- Geen eigen bijdrage voor de ggz in te voeren.
- Mensen met psychische problematiek de toegang tot zorg vanuit de Wlz niet te ontzeggen.
- Niet te bezuinigen zonder te investeren – zowel in mensen, preventie, als in samenwerking.

Wij hopen van harte dat deze input richtinggevend mag zijn voor de keuzes van het nieuwe kabinet, en bijdraagt aan structurele investeringen in mentale gezondheid. Op deze manier worden we als samenleving veerkrachtiger en mentaal gezonder.

Met vriendelijke groet,

Rudolf Ponds
Voorzitter algemeen bestuur (NIP)

Dienke Bos
Directeur-bestuurder (MIND)

Maarten Oosterkamp
Directeur (NVvP)

Jeroen Pepers
Directeur (de Nederlandse ggz)

De tweede kamer
tau Bureau Woordvoering Kabinets formatie
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

De Nederlandse GGZ
Piet Mondriaanplein 25
3812 GZ Amersfoort

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

De Nederlandse GGZ
T.a.v. de heer J. Pepers
Piet Mondiraanplein 25
3812 GZ AMERSFOORT

Kenmerk: 202500460

Den Haag, 1 december 2025

Geachte heer Pepers,

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Hoochachtend,

Sybrand Buma
Informatieur

202500461

Aan de informateur
 De heer mr. S. van Haersma Buma
 p/a Tweede Kamer der Staten-Generaal
 t.a.v. Bureau Woordvoering Kabinetsformatie
 Postbus 20018
 2500 EA Den Haag

Zwijndrecht, 24 november 2025

Onderwerp: Kansrijk investeren in kinderen met rendement voor kind en maatschappij

Mijnheer de Informateur,

De Vereniging Netwerk Kindcentra (VNK) brengt graag het advies d.d. 20 november 2025 van de Onderwijsraad, volledig en zonder mutaties, nogmaals onder uw aandacht.
 De VNK sluit zich van harte aan bij dit advies én voegt er elementen aan toe in het belang van de ontwikkeling van kinderen en dus de toekomst van Nederland.
Immers, de ontwikkeling van kinderen begint veel eerder dan bij 4 jaar!

“Onderwijs is een essentiële publieke voorziening, die van grote waarde is voor individuele burgers en voor de samenleving als geheel. Het geeft kinderen en jongeren de noodzakelijke bagage om hun eigen toekomst én die van de samenleving vorm te geven. Onderwijs is ook van cruciaal belang om beleidsambities op andere terreinen waar te kunnen maken. Of het nu gaat om veiligheid, voedselvoorziening, woningbouw, infrastructuur, zorg, internationale betrekkingen, of de energietransitie: zonder goed opgeleide mensen zijn ambities op al deze terreinen eenvoudigweg niet te realiseren.

Het nieuw te vormen kabinet staat voor een aantal urgente opgaven, zowel internationaal als binnen onze landsgrenzen, die op korte termijn vragen om stevige aanpakken en bijbehorende financiering. Het gevaar bestaat dat hierdoor de aandacht voor het duurzaam onderhoud van een van de belangrijkste maatschappelijke pijlers in onze samenleving - het onderwijs - in de onderhandelingen naar de achtergrond verschuift.”

+ VNK-toevoeging:

Voor kinderen begint deze bagage al in de eerste levensjaren. Kindcentra, waarin opvang, onderwijs en zorg samenwerken, zorgen voor een doorlopende ontwikkellijn en een stevige basis voor burgerschap en maatschappelijke participatie.

“Een sterke pedagogische basis voor ieder kind.”

VNG en branchepartijen

Vereniging Netwerk Kindcentra, Dr. Plesmanstraat 22, 3331 KH Zwijndrecht

KvK 81310862 RSIN 862045368

Rekeningnummer NL08RABO0363316612

Contactgegevens: of via de website www.netwerkindcentra.nl

Investeren in onderwijs loont

“De afgelopen periode is fors bezuinigd op het onderwijs. Die bezuinigingen konden rekenen op stevige kritiek, niet alleen van het onderwijsveld, maar ook daarbuiten. Dat is niet zonder reden. Het brede maatschappelijk belang van goed onderwijs voor iedereen en de bijdrage van onderwijs aan economische groei, welvaart, democratie, kansengelijkheid, veiligheid, gezondheid, burgerschap en sociale cohesie, rechtvaardigen een solide publieke financiering.

Investeren in onderwijs beslaan doorgaans de eerste dertig jaar van een mensenleven. De opbrengsten betalen zich een leven lang uit. Toch wordt bij het opstellen van de rijksbegroting niet op die manier naar onderwijs gekeken. Onderwijs lijkt vooral te worden benaderd als een kostenpost, waarop met wat wegstrepen op de korte termijn budgetten kunnen worden vrijgespeeld. Op de lange termijn doet dat wegstrepen zonder meer schade aan de individuele en maatschappelijke opbrengsten van onderwijs. Bezuinigen op onderwijs betekent verzwakking van een essentiële pijler onder een gezonde, welvarende en veerkrachtige democratische samenleving.

De maatschappelijke langetermijneffecten van onderwijs laten zich vooralsnog lastig vangen in kosten-baten-berekeningen, waardoor uitgaven aan onderwijs kosten zonder opbrengsten lijken. Een eenzijdige concentratie op het terugbrengen van de uitgaven op de korte termijn ontnemt echter het zicht op de terugloop in de opbrengsten van goed onderwijs op de langere termijn en op de waarde van onderwijs in en voor onze samenleving.

De grote maatschappelijke opgaven waarvoor het nieuwe kabinet staat en het voornemen om de uitgaven aan defensie structureel te verhogen, vormen een belangrijk begrotingsvraagstuk. De Onderwijsraad roept op in de afwegingen daarover de brede opbrengsten van investeringen in het onderwijs en de waarde van goed onderwijs voor onze samenleving niet uit het oog te verliezen. Daarnaast wijst de raad op een aantal vraagstukken die in het bijzonder aandacht vragen voor het waarborgen van goed onderwijs voor iedereen.”

+ VNK-toevoeging:

Investeren in kindcentra levert extra rendement op: door vroeg te investeren in ontwikkeling en gelijke kansen, verminderen we latere kosten voor zorg, jeugdhulp en onderwijsachterstanden.

“Op het fundament van de eerste 1000 dagen, vanaf 10 maanden voor de geboorte tot ongeveer 2 jaar, bouwen we de rest van ons leven verder.”

Kansrijke start

Vereniging Netwerk Kindcentra, Dr. Plesmanstraat 22, 3331 KH Zwijndrecht

KvK 81310862 RSIN 862045368

Rekeningnummer NL08RABO0363316612

Contactgegevens: of via de website www.netwerkindcentra.nl

Onderwijskansen voor iedereen

“Het individuele en maatschappelijk belang van goed onderwijs vereist dat alle kinderen, jongeren en (jong)volwassenen er de vruchten van kunnen plukken. Op dit punt doen zich in het Nederlandse onderwijsstelsel al jaren enkele belangrijke knelpunten voor, waarvan de aanpak tot nu toe steeds vooruitgeschoven wordt.

Kansenongelijkheid in het onderwijsstelsel: selecteer later en differentieer beter

Al langer is bekend dat de huidige stelselinrichting met de vroege selectie en doorgeschoten differentiatie de ontwikkelkansen van verschillende groepen leerlingen belemmert. Niet alleen de Onderwijsraad, maar ook de onderwijssector en werkgevers roepen al tijden op werk te maken van een flexibeler inrichting van ons onderwijsstelsel, die leerlingen meer ruimte biedt om hun talenten te ontdekken en ontplooien. De huidige vroege en dwingende selectie voor een groot aantal sterk gescheiden onderwijsroutes werkt kansenongelijkheid in de hand en draagt bij aan de zich verdiepende opleidingskloof in onze samenleving.”

+ VNK-toevoeging:

Voor kinderen is dit cruciaal: achterstanden ontstaan vaak vóór het achtste levensjaar. Door opvang en onderwijs te verbinden in kindcentra, creëren we gelijke kansen vanaf het begin.

“Kinderen met dezelfde talenten hebben recht op gelijke kansen.”

Gelijke kansenalliantie

“Inzet op minder vroege en starre selectie is nodig om een doorbraak te realiseren. De overheid is stelselverantwoordelijk en heeft zorg te dragen voor een stelselinrichting die duurzaam bijdraagt aan goed onderwijs voor iedereen. De belemmeringen daarvoor zitten ingebakken in de huidige stelselinrichting. Kleinschalige of tijdelijke maatregelen zijn daarom niet genoeg: het gaat om een structureel vraagstuk dat om structurele aanpassingen vraagt.”

+ VNK-toevoeging:

Kindcentra bieden een natuurlijke oplossing: Alle kinderen samen dicht bij huis naar kinderopvang en onderwijs, doorlopende leerlijnen en brede talentontwikkeling maken vroege selectie minder dwingend en geven kinderen meer tijd om hun potentieel te ontdekken.

“Vroege selectie en sterke externe differentiatie in verschillende schoolsoorten in het Nederlandse onderwijs zetten gelijke onderwijskansen onder druk.”

Onderwijsraad

Vereniging Netwerk Kindcentra, Dr. Plesmanstraat 22, 3331 KH Zwijndrecht

KvK 81310862 RSIN 862045368

Rekeningnummer NL08RABO0363316612

Contactgegevens: of via de website www.netwerkindcentra.nl

Financiële drempels voor volwaardige deelname aan onderwijs

“De publieke bekostiging van ons onderwijs moet de toegankelijkheid en kwaliteit van onderwijs voor alle kinderen en jongeren waarborgen. Toch hebben jongeren die opgroeien in minder gunstige sociaal-economische omstandigheden te maken met uiteenlopende drempels die volwaardige deelname aan het onderwijs in de weg staan. Opgroeien in armoede heeft aanzienlijke negatieve gevolgen voor het verloop van de schoolloopbaan. Deze jongeren halen gemiddeld genomen lagere cijfers, vallen vaker uit en zien vaker af van deelname aan onderwijs. Ze zien zich geconfronteerd met hoge schoolkosten, met name in het mbo. Ook werken op scholen met veel leerlingen en studenten uit minder geprivilegieerde gezinnen vaker minder gekwalificeerde leraren, waardoor de kwaliteit van het onderwijs onder druk staat. Naast aandacht voor het verhogen van de kwaliteit, kwantiteit en een eerlijke verdeling van leraren op alle scholen, is het zaak te blijven investeren in de onderwijskansen van kinderen en jongeren die extra ondersteuning nodig hebben, zodat zij de vruchten van ons onderwijs daadwerkelijk kunnen plukken.”

+ VNK-toevoeging:

Voor jonge kinderen is toegankelijkheid van opvang en onderwijs essentieel. Door de financiering te harmoniseren en samenwerking tussen kinderopvang en onderwijs te stimuleren, voorkomen we met elkaar dat financiële drempels kansenongelijkheid versterken.

Van groot belang hierbij is het nieuwe financieringsstelsel kinderopvang, prijsregulering en toegankelijkheid voor alle kinderen.

“Alle kinderen gelijke ontwikkelingskansen geven, ouders ontzorgen en de samenleving versterken.”

BMK

Goed onderwijsbeleid voor goed onderwijs

“Goed onderwijs vraagt om goed onderwijsbeleid. De complexe vraagstukken waarvoor het onderwijs zich gesteld ziet, vergen politieke moed om de oorzaken ervan onder ogen te zien en een lange adem om deze aan te pakken. Ze vereisen doordacht beleid dat oog houdt voor de samenhang tussen verschillende onderdelen van het onderwijssysteem en voor de effecten van afzonderlijke maatregelen op het goed functioneren van het systeem als geheel. Beleid dat is gericht op de lange termijn en gevoed wordt door kennis uit onderzoek en praktijk en met betrokkenheid van leraren. Beleid dat richting en houvast geeft, door duidelijke kaders te stellen waarbinnen het onderwijsveld ruimte heeft om de eigen verantwoordelijkheden waar te maken, en dat zorgdraagt voor stabiele en toereikende financiering om dat te kunnen doen. Goed onderwijsbeleid vraagt van de overheid steeds om het vinden van een balans tussen verantwoordelijkheid nemen en sturen, en het laten van ruimte aan leraren, schoolleiders en bestuurders om te doen wat nodig is voor hun leerlingen en studenten. Soms vraagt dat ingrijpen, in andere gevallen vraagt dat juist nadrukkelijk om een pas op de plaats.”

Vereniging Netwerk Kindcentra, Dr. Plesmanstraat 22, 3331 KH Zwijndrecht

KvK 81310862 RSIN 862045368

Rekeningnummer NL08RABO0363316612

Contactgegevens: of via de website www.netwerkindcentra.nl

+ VNK-toevoeging:

Beleid moet expliciet ruimte bieden voor kindcentra. Dit vraagt om samenhangende regelgeving en structurele financiering, zodat opvang en onderwijs gezamenlijk kunnen werken aan kwaliteit en continuïteit.

“In een kindcentrum botst de kracht van de samenwerking van opvang en onderwijs aan een doorgaande lijn hard met de verschillen tussen kinderopvang en onderwijs.”

Vereniging Netwerk Kindcentra (VNK)

Tenslotte

“In tijden van toenemende maatschappelijke fragmentatie en hoogoplopende conflicten op het wereldtoneel, doet de samenleving misschien wel meer dan ooit een beroep op de vormende en verbindende kracht van onderwijs. Met de vrijheid van onderwijs verankerd in onze Grondwet, biedt het Nederlandse onderwijsbestel van oudsher ruimte voor meerstemmigheid en onderwijs dat aansluit bij de levensovertuiging van verschillende (minderheids)groepen in onze samenleving. Die pluriformiteit staat niettemin geregeld ter discussie. Bijvoorbeeld wanneer met een beroep op de vrijheid van onderwijs de rechten, vrijheid en veiligheid van individuen of groeperingen worden belemmerd. Begrenzing van die vrijheid door de uitgangspunten van de democratische rechtsstaat waarborgt het functioneren van onderwijs als oefenplaats voor de volwaardige deelname van alle leerlingen en studenten aan onze pluriforme samenleving, en biedt tegelijkertijd ruimte aan scholen om binnen die grenzen eigen keuzes te maken in de inrichting van hun onderwijs. Die ruimte staat soms onder druk als gevolg van politieke en maatschappelijke stellingnames over wat scholen zouden moeten doen of laten. De Onderwijsraad benadrukt het belang van zorgvuldigheid in de omgang met de vrijheid van onderwijs als grondrecht. Vrijheid van onderwijs vraagt om het bewaken van de kaders van de democratische rechtsstaat én van de ruimte voor pluriformiteit binnen die kaders. Dit vraagt om politieke terughoudendheid als het gaat om de inrichting van het primaire onderwijsproces, en om politieke daadkracht als het gaat om de bestuurlijke waarborgen om te voorzien in goed onderwijs voor iedereen.”

+ VNK-toevoeging:

Juist in de eerste levensjaren wordt de basis gelegd voor sociale cohesie en burgerschap. Kindcentra zijn oefenplaatsen voor inclusie, samenwerking en respect en dragen bij aan een sterke democratische samenleving.

“Samen opgroeien is leerzaam voor alle kinderen en goed voor de samenleving.”

Kinderopvangraad

Vereniging Netwerk Kindcentra, Dr. Plesmanstraat 22, 3331 KH Zwijndrecht

KvK 81310862 RSIN 862045368

Rekeningnummer NL08RABO0363316612

Contactgegevens: of via de website www.netwerkindcentra.nl

+ Onze VNK-aanbevelingen:

- Maak kinderopvang en buitenschoolse opvang toegankelijk voor ieder kind.
- Investeer in kindcentra als antwoord op vroege selectie en kansenongelijkheid.
- Stimuleer de samenwerking tussen opvang en onderwijs door wet- en regelgeving te vereenvoudigen en beter op elkaar te laten aansluiten.
- Zorg voor stabiele financiering zodat scholen en opvangorganisaties samen kunnen bouwen aan kwaliteit en continuïteit.

Met evenzo beleefde groet als de Onderwijsraad,

Het bestuur van de Vereniging Netwerk Kindcentra (VNK)

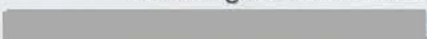
i.a.a. de Onderwijsraad

Bijlagen: 1 Wetenschappelijke onderbouwing VNK-aanvullingen

Vereniging Netwerk Kindcentra, Dr. Plesmanstraat 22, 3331 KH Zwijndrecht

KvK 81310862 RSIN 862045368

Rekeningnummer NL08RABO0363316612

Contactgegevens: of via de website www.netwerkindcentra.nl

Bijlage 01 Wetenschappelijke onderbouwing VNK-aanvullingen

Deze bijlage bevat een overzicht van wetenschappelijke bronnen en beleidsrapporten die de VNK-aanvullingen in de aangepaste brief onderbouwen. De referenties zijn gegroepeerd per thema.

Doorlopende ontwikkelijn

- Heckman, J. (2011). The Economics of Inequality: The Value of Early Childhood Education.
- OECD (2017). Starting Strong V: Transitions from Early Childhood Education and Care to Primary Education.
- SCP (2020). Kansen voor kinderen: Effecten van voorschoolse voorzieningen.
- VNG, brancheverenigingen (2025). Een stevige pedagogische basisbasis.
- VNK (2025). Positionpaper, Kinderen hebben recht op ontwikkeling!
- NJi (2025). Een sterke pedagogische basis: <https://www.nji.nl/kennis/pedagogische-basis>
- Sluiter, Fukkink en Fekkes (2025). The Impact of Process Quality in Early Childhood Education and Care on Socio-Emotional Development: A Meta-Analysis of Longitudinal Studies

Gelijke kansen en vroege interventie

- CPB (2019). Kansengelijkheid in het onderwijs: Analyse en beleidsopties.
- OECD (2022). Education at a Glance: Impact of early tracking on equity.
- Kohnstamm Instituut (2021). Effecten van integrale kindcentra op segregatie.
- Louise Elfers (2022). De grote (on)gelijkmaker - Onderwijs in een ongelijke samenleving.
- Mieras (2024). Onvervangbare jaren.

Samenwerking onderwijs-opvang

- SCP & NRO (2021). Samenwerking tussen kinderopvang en onderwijs: effecten op ontwikkeling.
- OECD (2018). Early Childhood Education and Care Policy Review: Integrated systems.
- AEF (2025). Eindrapport onderzoek naar samenwerkingen tussen kinderopvang en onderwijs
- Lianne Jilink (2025). The role of after-school programs in supporting social and emotional learning: A synthesis of systematic reviews
- Vander Werf, Leseman en Slot (2025). Kinderopvang en onderwijs: modellen van samenwerking en pedagogische innovatie belicht
- Verheijen-Tiemstra (2024). Bridging worlds, Developing Inclusive Leadership for Interprofessional Collaboration in Child Centres
- PACT voor Kindcentra (2020). Kinderen en ouders over hun leven, spelen en leren op een Integraal Kindcentrum
- PACT voor Kindcentra (2020). Inclusiekenmerken IKC's

Vereniging Netwerk Kindcentra, Dr. Plesmanstraat 22, 3331 KH Zwijndrecht
KvK 81310862 RSIN 862045368

Rekeningnummer NL08RABO0363316612

Contactgegevens: of via de website www.netwerkindcentra.nl

Maatschappelijk rendement

- CPB (2016). Kosten en baten van voorschoolse educatie.
- WHO & UNICEF (2019). Early Childhood Development and long-term health outcomes.
- Kohnstamm, UU, RUN (2009). Pre-COOL en COOL-cohortonderzoeken
- Moore et al. (2025). Literatuurreview VS, Investerings in Early Childhood Education (ECE)
- Universiteit van Chicago (1967). Perry Preschool Project & Abecedarian Project
- James Heckman (University of Chicago): "The Lifecycle Benefits of an Influential Early Childhood Program"
- Slot & Leseman (2019). Investeren in kinderen van 0-12 jaar. Bevindingen uit de wetenschap.
- Leseman & Slot (2023). ESB-artikel: Kwaliteit als sleutel tot maatschappelijk rendement in de kinderopvang.

Burgerschap en sociale cohesie

- SCP (2021). Sociale cohesie en burgerschapsvorming in het onderwijs.
- WRR (2019). Naar een lerende samenleving: Onderwijs en democratische waarden.
- OECD (2020). Education for Inclusive Societies.
- Leseman, Van Huizen (2022). Effecten kinderopvang op cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling kinderen

Vereniging Netwerk Kindcentra, Dr. Plesmanstraat 22, 3331 KH Zwijndrecht

KvK 81310862 RSIN 862045368

Rekeningnummer NLO8RABO0363316612

Contactgegevens: of via de website www.netwerkindcentra.nl

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Vereniging Netwerk Kindcentra
T.a.v. het bestuur
Dr. Plesmanstraat 22
3331 KH ZWIJNDRECHT

Kenmerk: 202500462

Den Haag, 1 december 2025

Geacht bestuur,

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Hoogachtend,

Sybrand Buma
Informatieur

Aan de informateur Dhr. S. van Haersma Buma
Bureau Woordvoering Kabinetsformatie
De Tweede Kamer
Postbus 20018 2500 EA Den Haag

202500463

Onderwerp: Tien Rotterdamse punten voor een sterke haven en behoud van ons verdienvermogen

Geachte heer Van Haersma Buma,

Het Rotterdamse haven en industriecluster is al decennia toonaangevend voor vrijwel alles dat dagelijks nodig is en is daarmee essentieel voor onze strategische autonomie en relevantie. De haven draagt sterk bij aan ons nationale en regionale verdienvermogen en biedt alleen al rondom Mainport Rotterdam 192.000 mensen hoogwaardig werk.

De duurzame gateway naar NW-Europa

Rotterdam loopt voorop in geautomatiseerde containerafhandeling, koolstof-afvang, waterstofproductie, geïntegreerde (duurzame) industrieclusters en is tevens de grootste biobrandstoffen-hub van Europa. Nog steeds worden er jaarlijks honderden miljoenen euro's geïnvesteerd om de haven ook voor de toekomst concurrerend en duurzaam te maken. Dat komt omdat we qua infrastructuur, achterlandverbindingen en als ecosysteem een unieke plek zijn voor veel bedrijven.

Tien handvatten voor een sterke toekomst

Deze positie is iets om trots op te zijn, maar ook iets om zorgvuldig mee om te gaan. De haven heeft vele crises doorstaan, maar de huidige *perfect storm* van veel hogere energiekosten dan in buurlanden, het ontbreken van een gelijk speelveld, netcongestie, dumping uit Azië en bijvoorbeeld het stikstofprobleem dwingen bedrijven om te stoppen met investeren of zelfs te sluiten. Dit alles met potentieel grote gevolgen voor nauw met elkaar verbonden clusters van bedrijven en de mensen die daar (direct en indirect) zeer goed betaald werk vinden. Deze *perfect storm* zet de brede welvaart op het spel.

Hieronder vindt u daarom 10 'Rotterdamse punten' die een nieuw Kabinet en de regio helpen de kansen die er liggen te verzilveren en de gevaren met succes te mitigeren:

1. Aanvalsplan voor meerdere kabinetsperiodes; voor de grote investeringen in de haven is bovenal langjarig stabiel en consistent beleid nodig. Erken in een nieuw regeerakkoord expliciet het belang van een sterke (duurzame) basisindustrie en de unieke geïntegreerde industriële clusters die ons land rijk is¹. Versterk deze clusters met een duidelijke visie (incl. bijbehorend beleid/middelen), en wijk niet af van het EU-beleid ('*Buurlandentoets*'). Wij zien uit naar het komende advies van Dhr. Wennink en hoe dat een belangrijke rol kan spelen bij het vastleggen van deze industrievisie.
2. Investeer in verdienvermogen (bereikbaarheid, innovatie en energie-infrastructuur); Er is sprake van groot achterstallig onderhoud aan infrastructuur.² Met de bestaande infrastructurele capaciteit (weg, water, spoor) redden we het bovendien niet op termijn. Het voorbereiden van investeringen in nieuwe infrastructuur (met liefst Nederlandse technologie) moet dan ook zo snel mogelijk starten om dit optimaal te kunnen plannen in de tijd en qua menskracht. De nieuwe NAVO-norm biedt hierbij kansen die zowel de krijgsmacht ten goede komen als de economie (*dual-use*). Ook de energietransitie vraagt om omvangrijke subsidies in bijvoorbeeld wind op zee en onze nieuwe energienetwerken (elektra, waterstof, warmte en CO₂ – zie ook punt 5). Voor de verduurzaming van de industrie is het noodzakelijk dat prioriteit wordt gegeven aan investeringen voor waterstof en CO₂-

¹ Voorbeeld van een dergelijk cluster is het zout/chloorcluster in Rotterdam.

² 20,5 miljard volgens de Algemene Rekenkamer

leidingen in het ARRRRA-cluster.³ Als het ergens noodzakelijk is om bedrijven te verduurzamen en concurrerend te houden dan is het hier. Een dergelijk investeringsoffensief, zoals hiervoor geschetst, vraagt een nieuwe begrotingssystematiek die cruciale investeringen voor ons verdienvermogen weer beter mogelijk maakt. Een nationale investeringsbank is in aanvulling hierop een goede manier om met relatief beperkte publieke middelen omvangrijke nieuwe private investeringen te genereren. Voor het aanjagen van verduurzaming van de industrie kunnen specifiek de ETS-middelen worden ingezet. Langjarige zekerheid over beschikbaarheid van duurzaamheids subsidies als de SDE++ is verder cruciaal voor het bedrijfsleven.

3. Processen versnellen en ruimte voor vernieuwing. Net als in de jaren negentig moeten we ons hele stelsel van regels en vergunningverlening drastisch opschonen. Nu duren vergunningstrajecten veelal acht jaar en bouwen we twee jaar. Dat is onhoudbaar in deze tijd van grote transities. We moeten echt versnellen willen we onze inwoners, medewerkers (en hun kinderen) kunnen verzekeren van werk, woningen en de bijbehorende infrastructuur. Creëer verder specifieke *versnellingsgebieden* waar duurzame innovaties sneller kunnen worden getest en opgeschaald. Daarnaast kan Rotterdam een 'hub' in Europa worden voor bedrijvigheid rondom kritieke grondstoffen en de recycling daarvan.
4. Recharge Rotterdam; *Recharge* is een publiek-privaat actieprogramma om het Rotterdamse industrie/energiecluster concurrerder, duurzamer en weerbaarder te maken. Met dit project wordt voortgebouwd op de *maatwerkenpak* en invulling gegeven aan de zogeheten '*pilot Botlek*' vanuit het vorige regeerakkoord. Veel zaken laten zich namelijk alleen in clusterverband oplossen. Ondersteuning door de Rijksoverheid is nodig om o.a. betaalbare schone waterstofprojecten van de grond te tillen, voor een betere benutting van restwarmte en voor het opzetten van energiehubs (zie onder).
5. Betaalbare en betrouwbare energie: Zonder gelijkstelling van de energiekosten met buurlanden stopt elke vernieuwing (waterstof, biobrandstoffen, batterijopslag, industrie) en kunnen we niet concurreren. Dit terwijl Rotterdam met aanlanding van wind op zee, als waterstofhub, met onze goede achterlandverbindingen én onze geïntegreerde industrieclusters juist uitstekende duurzame/circulaire vooruitzichten heeft. Nederland zou -in navolging van buurlanden- ervoor moeten kiezen om *alle beschikbare regelingen volledig en assertief te benutten* voor herstel van een gelijk speelveld (IKC, CISAF, etc.). Daarnaast moet dus in aanvulling hierop publiek geld worden gestoken in de energienetten om de kosten voor de huidige gebruikers en burgers beheersbaar te houden. Dit is een voorinvestering aangezien, elke geïnvesteerde euro volgens TNO 6 tot 7 euro aan bbp-verlies en gemiste belastingopbrengsten voorkomt⁴. Tot slot is het zaak dat we met een nieuw '*capaciteitsmechanisme*' verzekeren dat we altijd stroom houden in ons land, ook als het niet waait.
6. Netcongestie; de situatie wordt alleen maar ernstiger, terwijl nieuwe infrastructuur steeds later in de tijd gereedkomt. Nieuwe onconventionele stappen zijn dan ook nodig. Zo moet (vanwege het grote nationale belang) de haven als prioritaire regio worden aangewezen. Daarnaast is beter inzicht in wachtlijsten nodig, zodat onrealistische aanvragen worden opgeschoond en capaciteit onmiddellijk binnen de haven kan worden herverdeeld aan bedrijven die verduurzamen of groeien. Projecten die direct bijdragen aan netstabiliteit, moeten voorrang krijgen. Regelgeving moet ruimte bieden aan energiehubs, flexibele contracten en meer decentrale opwek (waterstof, methanol en SMR's) om het net te ontlasten.
7. Verken serieus de mogelijkheid om zeewaarts uit te breiden. Ruimte is één van de belangrijkste voorwaarden voor versterking en verduurzaming van onze industrie en het energiesysteem. Een zeewaartse uitbreiding van de Rotterdamse haven biedt kansen voor het losmaken van miljarden aan private investeringen, mét een impuls voor ons verdienvermogen, zeker gelet op de komst van veel meer wind op zee en voldoende ruimte voor de circulaire economie. Zo kan Rotterdam zijn positie als de energie- en grondstoffenhub versterken en uitbouwen.
8. Houdbare oplossingen voor stikstof en water; Wij zijn in Rotterdam met provincie, rijk, gemeente en bedrijfsleven eendrachtig bezig met een gebiedsgerichte aanpak voor natuurherstel. En ook al stoot de haven maar weinig stikstof uit, dan nog blijven in aanvulling hierop ook landelijke maatregelen nodig om de vergunningverlening echt los te trekken. Juist de haven kan -als vergunningen weer loskomen- een goede rol spelen (door de energietransitie) voor verdere en versnelde reductie van stikstof. Om

³ Dit gebied verbindt industrieclusters in Nederland, België en Duitsland met elkaar en is goed voor 40% van de Europese chemiesector.

⁴ Zie: <https://vector.tno.nl/artikelen/compenseren-industrie-verlies-bbp/>

een nieuw 'stikstofachtig debacle' te voorkomen is in 2026 nauwe publiek-private samenwerking rond de Kaderrichtlijn Water (KRW) essentieel.

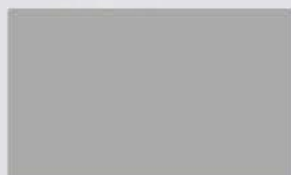
9. Brainport meets Mainport: Op tal van fronten liggen er kansen voor innovatie in de haven. Zo worden nieuwe innovatieve logistieke concepten mogelijk door gebruik van AI, meer rekenkracht en concepten voor autonoom transport van Nederlandse bodem. Niet alleen verduurzamen we op die manier onze logistiek maar blijft die ook van wereldklasse. Samenwerking met het rijk is nodig voor tijdige vergunningen en om e.e.a. af te stemmen op de noodzakelijke (extra) investeringen in infrastructuur (zie punt 2). Regionale samenwerking tussen kennis- en onderwijsinstellingen, overheid en bedrijfsleven kan een boost krijgen door vestiging van de TU Delft in Rotterdam (*Campus Rotterdam*).
10. Vraag- en aanbod op de arbeidsmarkt beter afstemmen: Juist voor het mbo liggen er gouden kansen voor hoogwaardige werkgelegenheid. Ons mbo-onderwijs zal echter meer modulair moeten worden ingericht en vraag en aanbod moeten beter op elkaar worden afgestemd. De tijd van volledige vrijblijvendheid in studiekeuze is voorbij; bijsturing is noodzakelijk en maatregelen om de instroom te beperken voor richtingen waar geen of nauwelijks vraag naar is moeten serieus worden overwogen.

Nationale opgave

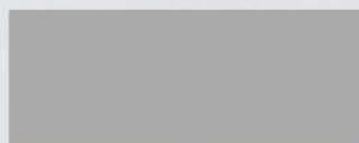
De transitie van het haven- en industriecluster Rotterdam is gezien de omvang en de complexiteit geen Zuid-Hollandse opgave, maar een nationale en Europese opgave. Wat hier lukt, bepaalt de weerbaarheid en brede welvaart van Nederland en Europa in de komende decennia. Om die reden is stabiel, voorspelbaar en ondersteunend beleid essentieel. De Rotterdamse haven kan een belangrijke stuwende kracht voor nieuwe verdienkansen, duurzaamheid en leveringszekerheid zijn. Wat wij u – mede namens de Economic Board Zuid-Holland – vragen is dat visie, beleid en kapitaal dezelfde richting op bewegen. Als haven, als kennisregio, als land.

Veel succes met uw belangrijke opdracht.

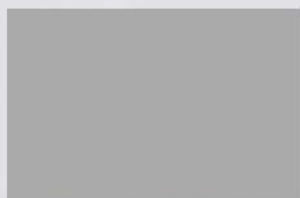
Met vriendelijke groet,
mede namens Femke Brenninkmeijer
Economic Board Zuid-Holland

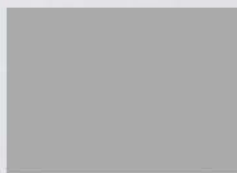
Arne Weverling,
Gedeputeerde Haven en Industrie
Provincie Zuid-Holland

Robert Simons
Wethouder Haven en Economie
Gemeente Rotterdam

Boudewijn Siemons
CEO Havenbedrijf Rotterdam

Victor van der Chijs
Voorzitter Deltalinqs

Gemeente Rotterdam

PostNL
Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas

RX3VV - #K830X0X#00#0000#

Tweede Kamer

t.a.v. Bureau Wordgeving Kabinetsformatie

Postbus 20018

2500 EA DEN HAAG

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Gemeente Rotterdam
T.a.v. de heer R. Simons
Coolsingel 40
3011 AD ROTTERDAM

Kenmerk: 202500464

Den Haag, 1 december 2025

Geachte heer Simons,

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Hooftend,

Sybrand Buma
Informatieur

202500466

2531374

De Tweede Kamer
t.a.v. Bureau Woordvoering
Kabinetsformatie
Postbus 20018 2500 EA Den Haag

Steenbergen, 25 november 2025

Zeer geachte heer Buma,

Graag vraag ik uw gewaardeerde aandacht, in uw hoedanigheid als informateur, voor het navolgende veiligheidsvraagstuk. Ik zie me zelfs genoodzaakt hierover de noodklok te luiden, voordat het te laat is en de gevolgen van verdergaande bezuinigingen op de politie onomkeerbaar zijn geworden.

De toestand in de wereld heeft helaas, maar onvermijdelijk, ook effect op de dagelijkse samenleving in ons land. Veiligheidsdreigingen zijn aan de orde van de dag, dus wordt er – zeker niet onbegrijpelijk – fors geïnvesteerd op Defensie. De nadruk daarbij ligt op het bewaken, beschermen en versterken van onze buitengrenzen, vitale processen en informatieveiligheid. Logisch.

Tegelijkertijd wordt vanuit de Rijksoverheid met een landelijke campagne getracht alle inwoners beter voor te bereiden op crisissituaties. Ook dit is alleszins noodzakelijk.

Wat daarentegen ten zeerste verbaast, is dat de tekorten bij de politie – financieel en (zodoende ook) in menskracht – dramatisch oplopen. En toch hangen de politie nieuwe, forse bezuinigingen boven het hoofd. Het één is moeilijk, zo niet onmogelijk met het ander te rijmen, noch te verantwoorden.

Al jarenlang kampen met name gemeenten in plattelandsregio's met een ernstige en toenemende onderbezetting van de politie. Uit eigen ervaring kan ik dit onderschrijven voor de regio West-Brabant en de gemeente Steenbergen, waarvan ik sinds 10 jaar burgemeester ben.

Naast alle economische voordelen van het doortrekken van de snelweg A4 sinds 2014, heeft deze ontwikkeling in West-Brabant helaas ook de weg vrijgemaakt voor criminaliteit en ondermijning, voornamelijk drugs gerelateerd door onze centrale ligging tussen de (wereld)havens van Rotterdam, Vlissingen en Antwerpen.

Dit heeft echter niet geleid tot méér politie, maar helaas tot het tegenovergestelde. Waar de politiewet nog altijd 1 wijkagent per 5.000 inwoners voorschrijft, kunnen wij in Steenbergen op een bevolking van bijna 25.000 inwoners (verspreid over zes kernen) in de dagelijks praktijk hooguit op 1 wijkagent rekenen.

Deze werkelijkheid komt overeen met de bevindingen in het rapport "De Verantwoordelijkheid over de Nationale Politie ter discussie" van Prof. Mr. Pieter van Vollenhoven, in zijn hoedanigheden als Senior Advisor van het The Hague Centre for Strategic Studies en voorzitter van de Stichting Maatschappij en Veiligheid.

In dit rapport, dat u als collega-burgemeester waarschijnlijk niet onbekend zal zijn, pleit de heer Van Vollenhoven kortweg voor een (noodzakelijke) wijziging in de organisatiestructuur van de politie, waardoor het gezag weer nadrukkelijk(er) bij de burgemeesters komt te liggen en de wijkpolitie in ere wordt hersteld.

In de realiteit zijn met name burgemeesters zonder eigen basisteam sterk afhankelijk van leidinggevenden bij de politie in hun district, als het gaat om de beschikbare inzet van (wijk)agenten, die ondertussen dus grotendeels uit het straatbeeld zijn verdwenen.

Met alle gevolgen van dien: Het respect voor de vaak onzichtbare politie neemt alsmaar verder af, evenals het veiligheidsgevoel van onze inwoners, terwijl criminaliteit en ondermijning zienderogen toenemen.

Als kleinere gemeenten staan we bovendien voor de schier onmogelijke opgave om het capaciteitsgebrek bij de politie op te vangen met veiligheidsfunctionarissen, BOA's en vrijwillige buurtpreventieteams. Dat is nu al schrijnend, laat staan als we met crisissituaties te maken krijgen, zoals een langdurige stroomuitval, of erger. U kunt zich vast wel voorstellen dat wij ons hart hebben vastgehouden toen de Navo-top in Den Haag zowat alle beschikbare politiecapaciteit opslokte?

De bevindingen van de heer Van Vollenhoven zijn mij dan ook uit het hart gegrepen. Mede naar aanleiding van een gesprek hierover met hem, heb ik eerder dit jaar ook een publicatie over dit onderwerp mogen aandragen t.b.v. het Burgemeestersblad van het Nederlands Genootschap van Burgemeesters. Wellicht bent u zodoende bekend met de inhoud hiervan. Voor alle zekerheid heb ik het artikel, samen met het betreffende rapport van de heer Van Vollenhoven, toegevoegd bij deze brief.

Ook heb ik overleg gevoerd met directeur-generaal Politie en Veiligheidsregio's, Drs. Monique Vogelzang, van het ministerie van Justitie en Veiligheid. Alsook met de korpsleiding van het politiedistrict De Markiezaten, want er is mij - zoals u zult begrijpen - alles aan gelegen om samen met de politie op te trekken, teneinde "de wijkagent" weer in de juiste positie te krijgen en zo het belang van onze inwoners naar behoren te kunnen dienen.

R.P. van den Belt, MBA - burgemeester

Op verzoek van inmiddels voormalig burgemeester en voorzitter van de VR Midden- en West-Brabant, Theo Weterings, maak ik me bovendien - vanuit de bestuurlijke werkgroep lobby Zeeland-West-Brabant - sterk om het onderhavige onderwerp nader onder de aandacht te brengen van de landelijke beleidsbepalers.

Zodoende wend ik mij nu ook tot u, met het verzoek onze ernstige zorgen onder de aandacht te brengen van de partijen die elkaar de komende tijd hopelijk weten te vinden in een constructieve samenwerking die het landsbelang in de volle breedte dient.

Een goed werkende politie-organisatie, die middels een significante uitbreiding van het (wettelijk verplichte) aantal wijkagenten weer in de haarvaten van onze samenleving kan opereren, is m.i. onontbeerlijk om de openbare orde in onze maatschappij goed te kunnen handhaven, onder alle omstandigheden.

Daartoe is niet alleen een herziening van de structuur nodig - gebaseerd op een gedegen strategie - maar, zoals eerder aangehaald, ook een financiële impuls, en zeker geen verdergaande bezuinigingen.

In het vertrouwen dat U deze noodkreet zult willen delen met uw gesprekspartners, in de hoop op instemmende reacties en vertrouwen in de toekomst, wens ik u alle succes toe met het informatieproces.

In afwachting van uw reactie, en altijd bereid tot het verstrekken van een nadere toelichting, bij voorbaat dank.

R.P. (Ruud) van den Belt, MBA

The Hague Centre
for Strategic Studies

De verantwoordelijkheid over de Nationale Politie ter discussie

Prof. mr. em. Pieter van Vollenhoven
Drs. Lodewijk Gunther Moor

Juli 2024

De verantwoordelijkheid over de Nationale Politie ter discussie

Als je terugblijkt op de geschiedenis van de Nederlandse politie dan heeft eigenlijk alleen de organisatiestructuur steeds ter discussie gestaan, maar nooit de taakstelling van de politie. Onze politie kende namelijk in *alle* structuren altijd dezelfde drie taken: de taken handhaving van de openbare orde en hulpverlening met als gezagsdrager de burgemeester én de taak opsporing met als gezagsdrager de officier van justitie.

Sinds de jaren tachtig van de vorige eeuw is daarnaast gebiedsgebonden werken een onomstreden uitgangspunt voor de Nederlandse politie.

Na de Tweede Wereldoorlog werd in ons land in 1945 het Korps Rijkspolitie in het leven geroepen. Gemeenten met 25.000 inwoners of meer mochten over eigen autonome gemeentepolitiekorpsen beschikken. Dit resulteerde uiteindelijk in 148 autonome gemeentelijke politiekorpsen, naast het Korps Rijkspolitie. Nederland kende toen zo'n 1000 gemeenten.

Het Ministerie van Justitie financierde toen de Rijkspolitie en het Ministerie van Binnenlandse Zaken de 148 gemeentelijke politiekorpsen.

Door de vele nationale en internationale ontwikkelingen kwam deze organisatiestructuur ter discussie te staan. De 148 autonome politieorganisaties naast de Rijkspolitie zorgden voor een enorme versnippering. De vele discussies hierover leidden in 1993 tot de komst van 25 autonome regionale politiekorpsen en óók tot de komst van één landelijk korps, het Korps Landelijke Politiediensten (KLPD).

De financiering werd wederom verdeeld over twee departementen. Het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties financierde weer de regionale politiekorpsen en het Ministerie van Justitie het landelijk korps (het KLPD).

Zoals reeds eerder opgemerkt, kende ook deze nieuwe politieorganisatie dezelfde drie politietaken met hun twee gezagsdragers. Ook bleef het uitgangspunt dat het gebiedsgebonden werken voor een politieorganisatie essentieel was. Echter, door de toenemende ernstige criminaliteit en terreurdreigingen bleef er discussie bestaan over de organisatiestructuur van de politie. Eveneens werd de roep steeds luider om in een klein land als Nederland te komen tot één nationale politieorganisatie. Met ingang van 1 januari 2013 kent Nederland het korps Nationale Politie.

De Tweede Kamer hechtte van oudsher véél waarde aan het gebiedsgebonden werken, hetgeen werd gezien als een onmisbaar fundament voor een gezaghebbende politie. De grootste zorg bij de komst van één nationale politieorganisatie was dat zo'n nationale organisatie een afstandelijke en bureaucratische organisatie zou kunnen gaan worden en daardoor de verbinding met de samenleving zou gaan verliezen.

In alle discussies hierover werd dit door de minister ontkend, maar helaas kwam in werkelijkheid deze verbinding met de samenleving toch volledig op de tocht te staan. De minister had bij de discussies over de komst van een nationale politie ook gesteld dat deze organisatie veel zuiniger zou zijn dan de oude politiestructuren. Om deze voorspelling waar te maken, werd er op voorhand al op de politiebegroting bezuinigd, denk hierbij bijvoorbeeld aan de sluiting van meer dan de helft van alle politiebureaus. Nooit zijn de beide gezagsdragers geraadpleegd over de benodigde omvang en uitrusting van zo'n nationale politie.

Door gebrek aan politiepersoneel bij de Nationale Politie konden de gezagsdragers van de 310 middelgrote en kleinere gemeenten niet beschikken over voldoende politiemedewerkers en werden de meeste politiebureaus gesloten. Door het gebrek aan politiefunctionarissen ging de Nationale Politie nu zelf beslissen *welk* gezag voor een gezagsdrager nog mogelijk was. Met een dergelijke gang van zaken komen de verantwoordelijkheden over de politie natuurlijk volledig op losse schroeven te staan. Door vele burgemeesters van de middelgrote en/of de kleinere gemeenten wordt hun 'gezagsdragers functie' als een *wassen neus* gezien. Door dit gebrek aan personeel kwam vanzelfsprekend ook die onlosmakelijke verbondenheid tussen politie en samenleving (géén politie en géén bureaus in wijken) volledig op de tocht te staan.

De Tweede Kamer heeft indertijd met een amendement – één wijkagent op 5000 inwoners – de aanwezigheid van de politie in de wijk nog veilig willen stellen. Maar door de sterk toegenomen extra inzet van de politie voor demonstraties, grootschalige evenementen, beveiliging, bewaking en ME-activiteiten werd veel politiepersoneel door de Nationale Politie aan de wijken onttrokken. Dit laatste geschiedde eveneens zonder overleg met de betrokken gezagsdragers. Deze gang van zaken betekent dat de beide gezagsdragers niet meer het 'instrument' kunnen zijn om te bewerkstelligen dat de Nationale Politie onlosmakelijk verbonden blijft met de samenleving. In tijden van afnemend maatschappelijk vertrouwen en toenemende polarisatie is dit een groot gemis.

Dit geldt met name voor de 310 middelgrote en kleinere gemeenten, omdat de burgemeesters van de 32 grote gemeenten beschikken over hun *eigen* basisteam van de politie. De middelgrote en kleinere gemeenten maken gezamenlijk – met twee tot wel zes gemeenten – deel uit van één basisteam.

Bij deze gemeenten gaat de politie nu zelf veel meer bepalen aan welk politieoptreden en/of aan welke inzet inhoud kan worden gegeven. In deze gemeenten kunnen de burgemeesters, als gezagsdragers, nauwelijks verantwoording nemen voor de taak handhaving van de openbare orde en hulpverlening.

Voor de taak opsporing is de komst van de Nationale Politie – inhoudelijk gezien – van grotere betekenis geweest. Met betrekking tot de taak opsporing heeft de Nationale Politie tot een veel meer uniforme inrichting en werkwijze geleid, hetgeen vroeger bij de vele autonome politieorganisaties ondenkbaar was. De Nationale Politie leent zich ook uitstekend voor de aanpak van de gedigitaliseerde criminaliteit die nu de klassieke delicten volledig overstijgt.

Op centraal niveau is er binnen het Openbaar Ministerie overleg over overlappende en/of landelijke thema's. De gezagsdragers, de officieren van justitie, hebben op een dergelijke gang van zaken nog wel enige invloed, maar hebben door de centralisatie van het beheer daar géén zeggenschap meer over. De lokale officieren van justitie hebben in de huidige constellatie ook niet of nauwelijks invloed op de inzet en het beheer van het politiepersoneel.

Voor de taken handhaving van de openbare orde en hulpverlening was de komst van de Nationale Politie gemakkelijker om te kunnen opschalen, hetgeen vanzelfsprekend wel ten koste ging van de aanwezigheid van de politie elders. Voor de aanpak van de taken handhaving van de openbare en hulpverlening én de taak veel voorkomende criminaliteit is de aanwezigheid van de politie in wijken voor de samenleving van groot belang. Dat betekent dat de politie onder alle omstandigheden in de wijken aanwezig, beschikbaar én bereikbaar moet zijn. Dit uitgangspunt is, ondanks alle toezeggingen, bij de Nationale Politie geheel teloorgegaan.

Herstel van het lokale gezag

Het zou voor burgemeesters en lokale officieren van justitie wenselijk zijn om voor iedere wijk van een gemeente over een vast wijkteam te kunnen beschikken. Met dit systeem weten de beide gezagsdragers precies over hoeveel vast politiepersoneel zij kunnen beschikken of hoeveel zij kunnen inzetten. Nu kennen wij op papier per 5000 inwoners één wijkagent. Het voorstel is om wijkteams te introduceren, waarbij de norm van 1 op 5000 wordt losgelaten en wordt overgegaan naar één wijkteam op 10.000 inwoners.

Het wijkteam zou uit zeven tot negen politiemensen kunnen bestaan:

- rang brigadier: coördinator van politieproces (zoals veelvoorkomende criminaliteit, opsporing, verkeer, horeca etc.);
- rang brigadier: wijkagent;
- rang hoofdagent: 2 of 3 per team;
- rang agent: 2 of 3 per team;
- aspirant; een wijkteam kan nog worden aangevuld met een stagiair, niet meetellend in de formatie.

De wijkteams zijn onderdeel van het basisteam. Met een vast wijkteam kan ook een beroep worden gedaan op inschakeling van en goede samenwerking met Boa's en eventueel ook buurtwachten. Deze wijkpolitie kan niet meer zonder instemming van en overleg met de betrokken burgemeesters en officieren van justitie door de Nationale Politie elders worden ingezet. De Nationale Politie neemt het dreigingsgevaar als uitgangspunt, maar als je in wijken minder ziet dan zie je ook geen dreiging en zal ook het aantal meldingen en dus gesignaleerde dreigingen dalen.

De invoering van een nieuw vast wijkteam zal gepaard gaan met de versterking van de onlosmakelijke verbinding tussen samenleving en politie. Natuurlijk blijft de burgemeester in de gemeenteraad verantwoording afleggen over de politietaak handhaving van de openbare orde en hulpverlening. Maar het verdient ook aanbeveling om de lokale officieren van justitie de gemeenteraad te laten informeren over het reilen en zeilen van de lokale opsporing.

Bij de Nationale Politie is sprake van drie politietaken, waarvan twee taken – de handhaving van de openbare orde en hulpverlening – zich in de volledige openbaarheid afspelen. De andere taak – opsporing – onttrekt zich om begrijpelijke redenen veelal aan ons zicht. Voor de samenleving zou het beter zijn om weer twee departementen bij de Nationale Politie te gaan betrekken. Het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties wordt verantwoordelijk voor de gereedstelling van de taak handhaving van de openbare orde en hulpverlening. En het Ministerie van Justitie en Veiligheid wordt verantwoordelijk voor de gereedstelling van de taak opsporing. Daarmee wordt ook het systeem van *checks and balances* van verantwoordelijkheden over de politie weer in ere hersteld en wordt voorkomen dat een eenzijdige oriëntatie het politiewerk gaat overheersen.

Professor mr. em. Pieter van Vollenhoven
Senior Advisor The Hague Centre for Strategic Studies
Voorzitter Stichting Maatschappij en Veiligheid

Drs. Lodewijk Gunther Moor
Oud-directeur Stichting Maatschappij, Veiligheid en Politie

Team Veiligheid van de gemeente Steenbergen en de wijkagenten werken nauw samen.

BURGEMEESTER VAN STEENBERGEN EN PROFESSOR MR. PIETER VAN VOLLENHOVEN HEBBEN EEN MISSIE

‘ALLEMAAL **SAMENWERKEN** OM WIJKAGENT WEER IN DE JUISTE POSITIE TE KRIJGEN’

Tekst | John Nijssen

Foto | Sanne Brusselsaars

In de zomer van 2024 verscheen het rapport "De verantwoordelijkheid over de Nationale Politie ter discussie", van de hand van senior advisor Professor Mr. Pieter van Vollenhoven van het The Hague Centre for Strategic Studies. Zijn conclusie in een notendop: burgemeesters zonder eigen basisteam moeten het gezag over de politie terugkrijgen én kunnen beschikken over een vast wijkteam, dat niet meer zonder hun instemming kan worden onttrokken aan de wijk. Burgemeester Ruud van den Belt van de gemeente Steenbergen voelt zich hierdoor gesterkt in zijn veiligheidsaanpak en hoopt op zoveel mogelijk bijval van collega's in heel het land. "We moeten terug naar de bedoeling."

Van den Belt maakte zich, met steun van de raad, de afgelopen negen jaar nadrukkelijk sterk voor het verhogen van de veiligheid in zijn uitgestrekte plattelandsgemeente met zes kernen. Steenbergen ligt in het uiterste westen van Noord-Brabant, tegen Zeeland aan, maar vooral ook precies tussen de wereldhavensteden Rotterdam en Antwerpen.

Ondermijnende criminaliteit

"Toen ik hier begon, was de snelweg A4 nog maar net doorgetrokken van Dinteloord naar Bergen op Zoom. Een enorme verbetering van onze strategische en economische positie, maar niet zonder risico's op het gebied van criminaliteit en ondermijning. Dat probleem speelde destijds vooral ook in het uitgaansleven. Als burgemeester ben je dan wel eerstverantwoordelijk voor de openbare orde, maar om

daadkrachtig in te kunnen grijpen heb je maar een beperkte gereedschapskist."

Preventieve werkwijze

"We zijn er stap voor stap in geslaagd om de nachthoreca grotendeels om te buigen naar daghoreca en dat scheelt enorm in de overlast. Tegelijkertijd hebben we een veiligheidsstrategie uitgestippeld en van daaruit onze structuur bepaald, met als doel zo ver als we kunnen aan de voorkant te komen van problemen zoals ondermijning, maar ook van zorgmijders en personen met onbegrepen gedrag. Door actief in te zetten op preventie, waarvoor we met succes ook een speciaal Ernaartoe-team in het leven hebben geroepen, kan veel ellende worden voorkomen."

"Blauwe gang"

Waar Steenbergen in 2015 welgeteld één AOV'er in dienst had en jarenlang afhankelijk was van een met naburige gemeenten gedeelde BOA-poule, werd de afgelopen jaren gestaag gebouwd aan een uitgebreid cluster van eigen veiligheidsfunctionarissen, dat nauw samenwerkt met de wijkagenten.

"Onze "blauwe gang" wierp in de praktijk al snel z'n vruchten af", stelt Van den Belt. "Door op deze manier samen te werken, staan we dicht bij onze inwoners. Iedereen doet het werk waar hij of zij voor opgeleid en aangenomen is, vanuit de juiste positie in de hele keten. Zo versterk je elkaar. We zijn zichtbaar en zitten diep in de haarvaten van onze gemeenschap. Ervaring en expertise worden bovendien voortdurend met elkaar gedeeld. Dit alles

komt het veiligheidsgevoel van onze inwoners ten goede, zo bleek ook uit de Veiligheidsmonitor."

Te hoge werkdruk

Uit hetzelfde onderzoek viel af te leiden dat het publieke vertrouwen in de politie daarentegen steeds verder afneemt. "Vooral omdat men de wijkagent bijna niet meer ziet. Die kan daar zelf echter niets aan doen. Door het landelijke beleid raakt de politie niet alleen uit beeld, maar is de werkdruk voor agenten ook veel te hoog geworden. Dat zie ik aan de wijkagenten in onze gemeente. Op papier zijn er dat vijf, in de praktijk helaas vaak maar één of zelfs helemaal géén. Ze worden overal naartoe geroepen, komen amper aan hun eigenlijke werk toe, en vallen uit. Ze komen sowieso meestal niet verder dan drie diensten per maand. Tegen beter weten in proberen wij dat met ons veiligheidsteam, het Ernaartoe-team, jeugdprofessionals en buurtpreventieteams allemaal te compenseren, maar dat hou je natuurlijk ook niet vol. Je verlegt het probleem. Nog los van het feit dat BOA's niet dezelfde bevoegdheden hebben als de politie."

Vinger op de zere plek

Van den Belt begrijpt natuurlijk wel dat er bij incidenten, demonstraties, grote evenementen en straks de NAVO-top in Den Haag veel politiemensen op de been moeten zijn. „Maar dat gaat vooral ten koste van de aanwezigheid van de politie en dus van de veiligheid in kleinere gemeenten. Dat kan en mag nooit de bedoeling zijn. In het rapport "De verantwoordelijkheid over de Nationale Politie ter discussie" legt Mr. Pieter van Vollenhoven de vinger wat mij betreft precies op de zere plek. Ik ben het dan ook roerend eens met zijn conclusies en aanbevelingen. De werkwijze van de landelijke politie is niet gestoeld op een strategie, maar op politieke keuzes, met inbegrip van de beschikbare middelen."

Pilot met wijkteam

Op uitnodiging van de burgemeester

'We moeten terug naar de bedoeling'

'Wijkagent komt amper aan eigen werk toe'

bracht de heer Van Vollenhoven eind november een bezoek aan Steenberg en bleken de twee helemaal op dezelfde lijn te zitten. Ze zijn dan ook vastberaden om samen verder op te trekken. Laatstgenoemde beschouwt het als een vanzelfsprekendheid dat het lokale gezag moet worden hersteld. Hij pleit hierbij voor een wijkteam van zes tot negen politiemensen per 10.000 inwoners, in het bijzonder voor de 310 gemeenten zonder eigen basisteam. Van den Belt zou oprecht al blij zijn met een paar extra wijkagenten en heeft in een brief aan de minister van Veiligheid en Justitie voorgesteld om een pilot in zijn gemeente te houden, met een uitgebreider wijkteam, dat volgens hem naadloos aansluit bij het principe van de "blauwe gang". "Aan zo'n pilot kan niemand zich volgens mij een buil vallen, maar het levert ongetwijfeld veel nuttige inzichten op."

Verdeling over ministeries

"Burgemeesters moeten hun functie als gezagsdragers over de Nationale Politie kunnen waarmaken en inhoud kunnen geven. Nu bepaalt de Nationale

Politie eigenlijk welk gezag nog mogelijk is", stelt Mr. Pieter van Vollenhoven. Hij betoogt verder dat de taak Handhaving van de Openbare Orde en Hulpverlening thuishoort bij het ministerie Binnenlandse Zaken – waaronder ook de burgemeesters vallen – en de taak Opsporing bij het ministerie van Justitie en Veiligheid.

"Ook dat ben ik van harte met hem eens", aldus Van den Belt. Zolang de volledige verantwoordelijkheid over de Nationale Politie bij Justitie en Veiligheid ligt, zou de minister van Binnenlandse Zaken bijvoorbeeld wel meer geld beschikbaar kunnen stellen voor BOA's en dergelijke, in de overbruggingsperiode naar – hopelijk – de herinvoering van wijkteams.

'Samen verantwoordelijk'

Ondertussen probeert de burgemeester de handen van zijn collega's op elkaar

te krijgen in district De Markiezaten van de politie-eenheid Zeeland-West-Brabant en de Veiligheidsregio Midden- en West-Brabant. „Ik hoop en vertrouw op herkenning van deze problematiek, zodat we van daaruit aan structurele oplossingen kunnen gaan werken. Ook met de politie, uiteraard. Daarover zijn al goede contacten geweest, evenals met het ministerie. Daarnaast heb ik ook de fractievoorzitters in de Tweede Kamer aangeschreven. Voor de veiligheid van onze inwoners zijn we tenslotte allemaal samen verantwoordelijk."

In zijn gesprek met de burgemeester gaf Mr. Pieter van Vollenhoven aan dat hij bij wijze van spreken niet zal rusten voordat deze missie is voltooid. Het kostte ruim 20 jaar voordat de door hem voorgestelde Onderzoeksraad voor veiligheid het levenslicht zag, maar de aanhouder won. "Zo lang kan én wil ik nu niet meer wachten." ■

Mr. Pieter van Vollenhoven op bezoek bij burgemeester Ruud van den Belt van de gemeente Steenberg.

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Gemeente Steenbergen
T.a.v. burgemeester Van den Belt
Postbus 6622
4650 AA Steenbergen

Kenmerk: 202500467

Den Haag, 1 december 2025

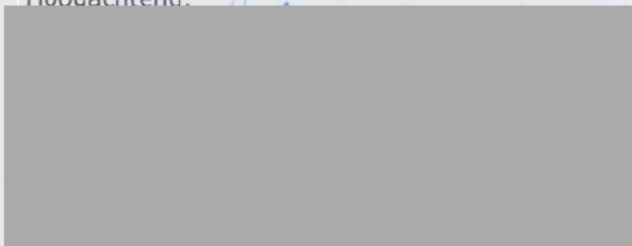
Geachte burgemeester Van den Belt,

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Hooftend.

Sybrand Buma
Informatieur

Stichting AICoalitie4NL
Bezuidenhoutseweg 12
Postbus 93002
2509 AA Den Haag
KVK-nummer: 84749229
Bank: NL84 RABO 0378018213

202500468

De Tweede Kamer
T.a.v. Bureau Woordvoering Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Plaats en datum
Den Haag, 26 november 2025

Bijlage(n):
Position paper AIC4NL

Onderwerp: Inbreng AI Coalitie 4 NL t.b.v. Kabinetsformatie 2025

Geachte heer Van Haersma Buma,

De AI Coalitie 4 NL (AIC4NL) verenigt meer dan 400 deelnemers vanuit kennisinstellingen, bedrijven, overheden en maatschappelijke instellingen; is uitvoerder van het Nationaal Groeifonds-project AiNed (een publiek-private samenwerking van €350 miljoen) en initiatiefnemer van de Nederlandse AI-fabriek (publieke investering van €200 miljoen). AIC4NL heeft als missie het versnellen van een verantwoorde ontwikkeling en toepassing van AI in Nederland.

In het kader van de vorming van een nieuw kabinet pleiten wij voor een prominente plaats voor een AI-investeringsagenda. Zonder stevige, gecoördineerde investeringen in AI dreigt de positie van Nederland als innovatieve kenniseconomie snel te verzwakken. Met gerichte keuzes kan Nederland aansluiten bij de Europese kopgroep en de slagkracht opbouwen om een eigen AI-koers te bepalen.

In het bijgevoegde position paper lichten wij de noodzakelijke AI-investeringsagenda nader toe. Daaruit blijkt dat Nederland in Europees verband terrein verliest, terwijl AI inmiddels een systeemtechnologie is die alle maatschappelijke domeinen raakt. AI heeft impact op zorg, energie, voedsel, klimaat, veiligheid, mobiliteit en economie. Hoewel deze ontwikkeling in Nederland wordt onderkend, blijft concrete actie achter. Waar Frankrijk, Duitsland, het Verenigd Koninkrijk en de Scandinavische landen miljarden investeren in AI-capaciteit, -industrie en -infrastructuur, komt Nederland onvoldoende mee. Dit kost ons productiviteit, concurrentiekracht, talent en technologische autonomie.

Daarom moet Nederland in de komende jaren fors te investeren in AI, zowel publiek als privaat. De overheid richt zich daarbij op talentontwikkeling, infrastructuur, startupgroei en randvoorwaarden, onder andere via Invest-NL, ROM's en Europese fondsen. Vandaar ons pleidooi om substantiële en structurele AI-investeringen onderdeel te laten worden van het komende hoofdlijnenakkoord.

Stichting AICoalitie4NL
Bezuidenhoutseweg 12
Postbus 93002
2509 AA Den Haag
KVK-nummer: 84749229
Bank: NL84 RABO 0378018213

De investeringen per hoofd van de bevolking in Nederland lopen sterk achter bij de ons omringende landen. Het position paper laat zien dat in de komende 5 jaar minimaal €5 miljard extra nodig is om op het niveau te komen van vergelijkbare Scandinavische landen. Deze investeringen dienen grotendeels uit de private sector te komen, maar ook de overheid zal een deel (naar schatting 20%) voor haar rekening moeten nemen.

De benodigde investeringen richten zich op de volgende drie terreinen:

1. Bouw een veilige en betrouwbare AI-infrastructuur

Voor data, datadeling en rekencapaciteit: de basis voor innovatie, autonomie, veiligheid en privacy.

2. Ontwikkel een Nederlandse AI-industrie

Zodat Nederland technologie kan ontwikkelen die voldoet aan Europese waarden, minder afhankelijk wordt van Big Tech en startups kunnen doorgroeien.

3. Versnel de AI-transitie in strategische sectoren

Met AI Grand Challenges voor zorg, energie, agrifood, veiligheid/defensie en klimaat, aangevuld met een groot bij- en omscholingsprogramma.

Nederland beschikt over de kennis, bedrijven en talenten om een sterke AI-natie te zijn. Om succesvol te zijn dient er tenminste aan de volgende voorwaarden te worden voldaan:

1. Eenduidige nationale aansturing en regie.
2. Ecosysteemafspraken via een Nederlands AI-pact, waarin alle partijen zich committeren aan gezamenlijke doelen.
3. Heldere Europese AI-positionering, zodat Nederland maximaal meeprofiteert van het AI Continent Action Plan en andere EU-programma's.

Vandaar nogmaals de oproep aan het te vormen kabinet om AI een prominente plaats op de politieke agenda te geven. De AI Coalitie 4 NL en haar deelnemers staan klaar om een krachtige AI-investeringsagenda te ondersteunen met kennis, praktijkervaring en concrete oplossingsrichtingen.

Wij danken u bij voorbaat voor het in overweging nemen van ons pleidooi. We zijn te allen tijde bereid het position paper nader toe te lichten.

Met vriendelijke groet,

Prof. Dr. Willem Jonker

Bestuursvoorzitter AI Coalitie 4 NL

AI COALITIE 4 NL POSITION PAPER

NEDERLAND ALS BELANGRIJKE SPELER IN

VERANTWOORDE AI

VERGT

MINIMAAL € 5 MILJARD

PUBLIEK-PRIVATE INVESTERINGEN

IN DE KOMENDE 5 JAAR

Management samenvatting

Nederland raakt achterop wanneer het gaat om structurele investeringen in AI. Dit gaat ten koste van arbeidsproductiviteit in maatschappelijk belangrijke sectoren en de concurrentiepositie van ons bedrijfsleven. Het heeft ook negatieve gevolgen voor Nederland als vestigingsplaats voor nieuwe AI-bedrijven, AI-investeringen in bestaande bedrijven en organisaties, en het behouden en aantrekken van AI-talent. Lang is de focus in Nederland en Europa vooral uitgegaan naar de regulering van AI [1][2], met als gevolg te weinig aandacht voor het bouwen van een eigen sterke AI-positie. Regulering is inderdaad noodzakelijk voor een baanbrekende systeemtechnologie als AI. Regulering dient echter wel hand in hand te gaan met het investeren in de opbouw van een eigen AI-positie— anders missen we de boot. Gezien de verregaande gevolgen van de toepassing van AI tot in alle haarvaten van onze economie en maatschappij zou dat bijzonder onverstandig zijn. Wij doen dan ook een dringende oproep aan overheid en bedrijfsleven om snel en substantieel te gaan investeren in het creëren van een krachtige Nederlandse AI-positie, waarbij de afhankelijkheid van Amerikaanse en Aziatische AI Big Tech wordt teruggedrongen. Dat kan op een verantwoorde en effectieve manier door in Europees verband AI Fair Tech te ontwikkelen die inherent recht doet aan de Europese AI-normen en -waarden.

Nederland staat het komende decennium voor ingrijpende keuzes met grote sociale en economische impact. De zorg wordt onbetaalbaar zonder productiviteitsprong. De energievoorziening moet versneld van fossiel naar schoon. Veiligheid en defensie vragen om weerbaarheid in een digitale en geopolitiek volatiele wereld. En onze voedselketen moet duurzamer én robuuster worden.

AI is hierbij geen bijzaak, maar een randvoorwaarde. Met datagedreven besluitvorming, voorspellende modellen en slimme automatisering kunnen we kwaliteit verhogen, kosten beheersen en schaarse mensen slimmer inzetten—zonder concessies aan Europese waarden. Investeren in AI-toepassingen voor deze transitie is daarom zowel maatschappelijke noodzaak als economische kans: het versnelt resultaten in cruciale sectoren en bouwt tegelijk een toekomstbestendige economie met sterke Nederlandse Fair Tech bedrijven, hoogwaardige banen en een betere concurrentiepositie.

Vandaag gaat het te traag. Onzekerheid en gebrek aan handelingsperspectief remmen keuzes; achter het uitblijven van consensus schuilt vaak het ontbreken van volwassen, maatschappelijk aanvaardbare technologische oplossingen. Precies dáár moet de investering landen: in het ontwikkelen, valideren en opschalen van betrouwbare AI-platformen die door sectoren heen inzetbaar zijn, en van sector-specifieke AI-oplossingen die het publieke vertrouwen verdienen. Maak van AI voor zorg, energie/klimaat, veiligheid en agrifood een nationale investeringsprioriteit. Koppel financiering aan duidelijke doelen en publieke waarden, zodat elke euro bijdraagt aan snellere transitie én aan een sterke Nederlandse AI-positie in Europese context.

De ontwikkeling en opschaling van AI Fair Tech als Europees antwoord op de Big Tech aanpak vergt een brede en gecoördineerde aanpak van overheid, bedrijven, economische en maatschappelijke sectoren en kennisinstellingen. Deze aanpak dient zich te richten op drie pilaren:

- 1) Het bouwen van een veilige en betrouwbare AI-infrastructuur voor data en AI-rekencapaciteit die schone, contextueel geanonimiseerde datasets en bruikbare AI beschikbaar stelt, en datadeling onder duidelijke voorwaarden regelt.**
- 2) De realisatie van een Nederlandse AI Fair Tech industrie: AI-platform en toepassingstechnologie van Nederlandse bodem die voldoet aan Europese AI-normen en -waarden en de afhankelijkheid van Amerikaanse en Aziatische AI Big Tech terugdringt.**
- 3) Het versnellen van de AI-transitie in voor Nederland strategische sectoren bij bedrijfsleven en overheid.**

Om deze transitie daadwerkelijk te versnellen en onze strategische positie te versterken, zijn substantiële meerjarige investeringen onvermijdelijk. Zelfs in Europees verband loopt Nederland achter. Koplopers als de Scandinavische landen, Frankrijk en Duitsland investeren per hoofd van de bevolking vele malen meer dan Nederland. En ook landen als Italië en Spanje doen beduidend meer. En dat terwijl Nederland met haar krachtige economie en kennisinfrastructuur op zich een goede uitgangspositie heeft om tot de koplopers in Europa te gaan behoren. Een eerste schatting laat zien dat voor het structureel en significant verbeteren van de Nederlandse AI-positie in de komende 5 jaar minimaal een totaalbedrag van € 5 miljard nodig is. Dit bedrag zal moeten worden opgebracht door de overheid in combinatie met het bedrijfsleven, waarbij het bedrijfsleven en private investeerders het leeuwendeel van de investeringen voor hun rekening zullen moeten nemen.

De AI-infrastructuurinvesteringen zullen leiden tot een aanzienlijke versterking van de Nederlandse AI-infrastructuur bestaande uit een state-of-the-art AI-fabriek en een Nederlandse AI-cloudinfrastructuur voor overheden en bedrijven, waaronder met name het MKB. De AI Fair Tech investeringen zullen leiden tot een AI-innovatie structuur van Nederlandse AI-innovatieclusters en grote datacollecties die zal fungeren als magneet voor investeringen en talent en daarmee een broedkamer worden voor Nederlandse AI-bedrijven. De investeringen in AI-transities zullen leiden tot aanzienlijke versnellingen van de transitie in specifieke strategische sectoren. In de zorgsector de transitie naar gepersonaliseerde preventie, behandeling en ziektemanagement. In de AgriFood sector de inzet van AI bij eiwittransitie en in de driehoek - gezonde bodem (bodemverbetering) - gezonde gewassen (gewasveredeling) - gezonde leefstijl (gepersonaliseerde voeding en dieet). Bij de overheid de transitie naar gepersonaliseerde dienstverlening aan de burger resulterend in een effectieve en kostenefficiënte overheid. Voor defensie de transitie naar inzet van AI en autonome systemen voor defensieve en offensieve hybride oorlogsvoering en cyberveiligheid. In de energiesector de inzet van AI op grote hoeveelheden decentrale opwek- en gebruiksdata om netcongestie terug te dringen. En in de logistiek de inzet van AI om op basis van geplande vervoer-, plannings- en capaciteitsdata logistieke en supply chain bottlenecks te lijf te gaan.

Alleen door op een krachtige en gecoördineerde wijze te investeren wordt Nederland een relevante AI-speler. Het alternatief van niets doen zal ons in de rol duwen van AI-gevangene van AI Big Tech. Voor een systeemtechnologie als AI is dit onverantwoord. Vandaar onze oproep: maak Nederland een AI-speler die ertoe doet, door de komende 5 jaar minimaal € 5 miljard te investeren in het creëren van een sterke Nederlandse AI-positie in Europese context.

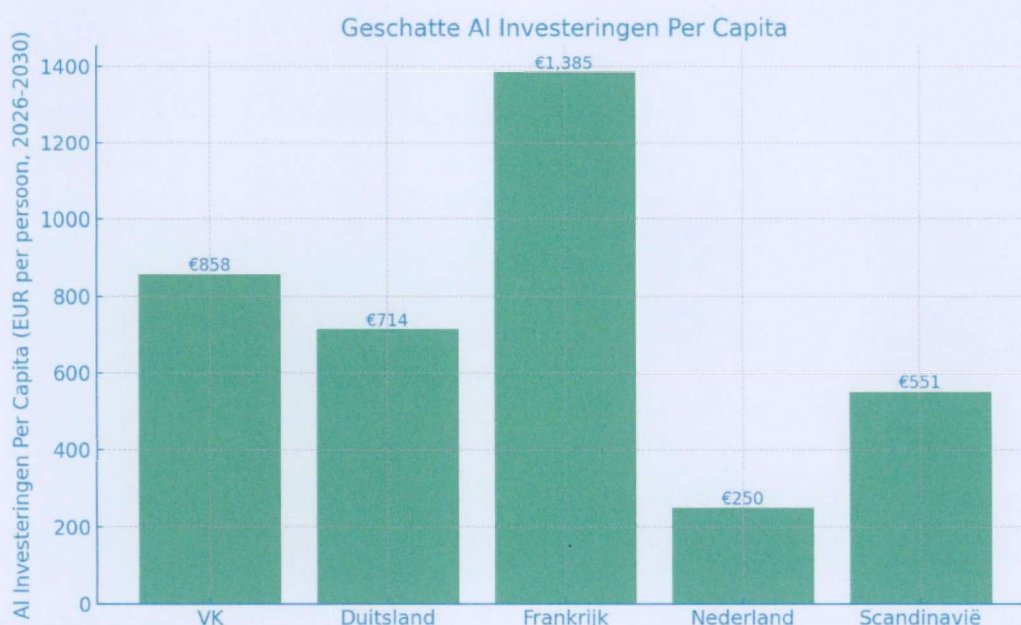
Nederland en AI: Speler of Gevangene?

Artificiële intelligentie (AI) is de wereld aan het veranderen. De stormachtige opkomst van AI gaat veel sneller dan velen voor mogelijk hadden gehouden. AI raakt ons allemaal, en de consequenties van AI op ons dagelijkse werk, scholing, en media zijn groot en dagelijks merkbaar. Ook in bedrijven grijpt AI diep in op kernprocessen, zoals AI-chatbots voor helpdesks, advisering, en zorgtaken in de dienstensector. Robotica voorzien van AI voert steeds meer taken zelfstandig uit in industriële productieprocessen en de logistieke sector. Het is duidelijk dat de arbeidsmarkt door deze ontwikkelingen sterk zal gaan veranderen.

Voor Nederland betekent de opkomst van AI een grote kans om onze economische positie te versterken, ons verdienvermogen te vergroten, en bij te dragen aan de instandhouding van onze brede welvaart en welzijn. Met een vergrijzende bevolking en een afnemend aantal werkenden moet de arbeidsproductiviteit omhoog als we de huidige standaard van kwaliteit van leven willen behouden. Mits op de juiste manier toegepast, biedt AI daarvoor oplossingen.

De positie van Nederland (en Europa) op het gebied van de ontwikkeling en toepassing van AI is echter niet erg rooskleurig. Big Tech in de VS en in China speelt een dominante rol, met enorme investeringen in platformen, applicaties, eigendomsrechten, talent, en de opbouw van enorme databestanden. Wij zijn daardoor sterk afhankelijk geworden van buitenlandse partijen, terwijl we daar door geopolitieke ontwikkelingen juist helemaal niet afhankelijk van willen zijn [3].

Europa heeft tot dusver een sterk afwachtende houding aangenomen en is daardoor aan het vastlopen op het gebied van AI. Er is veel te eenzijdig ingezet op regelgeving met als doel bescherming te bieden tegen ongewenste toepassingen van AI. Echter, zonder eigen Europese AI-ontwikkende en toepassende industrie, heeft deze regelgeving weinig effect op Big Tech; zonder dat het de eigen ontwikkeling van Fair Tech AI platformen, infrastructuur, en toepassingen bevordert. Het resultaat is Amerikaanse, en in toenemende mate ook Chinese dominantie op het gebied van AI. Nederland (en in bredere zin Europa) staat daarom nu voor een fundamentele keuze. Blijven we een gevangene die door regulering en ethiek (het opsteken van het bekende vingertje) de buitenlandse technologie probeert te kaderen? Of worden we een speler die inzet op innovatie en groei door het ontwikkelen van eigen technologie die voldoet aan Europese normen en waarden [4][5]?

De geschatte AI-investeringen per hoofd van de bevolking 2026-2030

Knelpunten

Inmiddels is op Europees niveau en in verschillende lidstaten het besef doorgedrongen dat grote AI-investeringen nodig zijn, zie onder andere het recente 'Apply AI' plan van de Europese Commissie [6]. Alleen dan kan de strategische autonomie en de weerbaarheid van onze democratische samenleving in Europa behouden en zelfs versterkt worden. En alleen dan kunnen we de vitaliteit van onze economie en ons verdienvermogen waarborgen voor de toekomst [7].

En last but not least – alleen dan kunnen we de grote maatschappelijke transitie op een verantwoorde manier aanpakken door AI op innovatieve manieren toe te passen.

De investeringen moeten zich richten op het aanpakken van verschillende knelpunten die de reden zijn dat Nederland (en Europa) de boot dreigen te missen [8][9][10]:

- Adoptie van AI in bestaande bedrijven en in de overheid in strategische sectoren en bij de aanpak van dringende maatschappelijke uitdagingen blijft achter doordat vraag en (Europees) aanbod op elkaar wachten.
- Productiviteitsverbetering en nationaal concurrentievermogen door de uitrol van AI hebben onvoldoende prioriteit.
- Er is onvoldoende technologische innovatiefocus om te komen tot verantwoorde AI-toepassingen [11].
- Er is een gebrek aan een krachtige vernieuwende Europese en Nederlandse AI industrie.
 - Te weinig investeringen in AI-startups en scale-ups en een niet goed werkende funnel van opkomende kansrijke bedrijven, waardoor weinig (Europese) AI-oplossingen voor de markt beschikbaar zijn;
 - Lock-in bij buitenlandse Big Tech platformen en infrastructuur.
- Er is beperkte infrastructuur (rekenkracht en data)
 - Gebrek aan strategisch autonome AI-infrastructuur voor het uitrollen van AI-oplossingen (het vestigen van een AI-fabriek in Nederland is een goede start maar vergt ambitieuze follow-up);
 - Onvoldoende (geschikte) data beschikbaar voor het trainen van AI-modellen.
- Er is een tekort aan toptalent - aangetrokken, opgeleid en behouden [12][13].

Een gecoördineerde aanpak

Dat er iets moet gebeuren in Nederland en Europa wordt inmiddels op meerdere plaatsen erkend. Zo wil Europa de achterstand aanpakken met het AI Continent Action Plan met een totale investering van € 200 miljard, waarvan € 50 miljard vanuit de EU-fondsen [14][15]. Ook Frankrijk [16], Duitsland [17] en de Noordelijke EU-landen [18] investeren stevig in AI. Nederland blijft achter en dat leidt tot zorg. Zo is er een investeringsoproep vanuit AI Plan [19] en heeft het Ministerie van Economische Zaken een 9 puntenplan voor innovatie opgesteld [20][21]. Wij ondersteunen deze oproepen en constateren tegelijkertijd dat er op het gebied van coördinatie, regie en ambitieniveau nog veel te winnen is.

Het oplossen van bovenstaande knelpunten vergt een brede gecoördineerde aanpak van overheid, bedrijven, economische en maatschappelijke sectoren en kennisinstellingen. Daarnaast is er urgentie en zijn er serieuze investeringen nodig om te voorkomen dat we in een 'too little, too late' scenario terechtkomen. De aanpak dient er een van concrete actie te zijn en dient zich te richten op drie pilaren, te beginnen bij de basis:

- 1) **Het bouwen van een veilige en betrouwbare AI-infrastructuur voor data en AI-rekencapaciteit die schone, contextueel geanonimiseerde datasets en bruikbare AI beschikbaar stelt, en datadeling onder duidelijke voorwaarden regelt.**
- 2) **De realisatie van een Nederlandse AI Fair Tech industrie: AI-platform en toepassingstechnologie van Nederlandse bodem die voldoet aan Europese AI-normen en -waarden en de afhankelijkheid van Amerikaanse en Aziatische AI Big Tech terugdringt.**
- 3) **Het versnellen van de AI-transitie in voor Nederland strategische sectoren bij bedrijfsleven en overheid.**

De Nederlandse AI investerings agenda: AI-infra – AI-FairTech – AI-Transitie

Uiteraard hangt hier een stevig prijskaartje aan. Een eerste schatting wijst op een totale publiek-private AI-investeringsagenda voor Nederland van minimaal € 5 miljard in de komende 5 jaar [22]. Hiervan komt 80% voor rekening van het bedrijfsleven en private investeerders, en 20% voor rekening van de overheid.

Bouw een Nederlandse AI-infrastructuur - € 1 miljard

De eerste pijler betreft het bouwen van een Nederlandse AI-infrastructuur. Nederland heeft zich inmiddels gerealiseerd hoe belangrijk het hebben van een eigen AI-infrastructuur is voor het ontwikkelen van een Nederlandse AI-positie. Dit heeft geleid tot het initiatief om te komen tot een eigen Nederlandse AI-fabriek als onderdeel van het Europese netwerk van AI-Fabrieken. Met een investering van € 200 miljoen neemt Nederland een belangrijke stap om een ontwikkelomgeving te realiseren waarin bedrijven, overheden en kennisinstellingen nieuwe AI-technologie en nieuwe AI-toepassingen ontwikkelen.

Het hebben van een eigen AI-fabriek is echter slechts een eerste stap om de regie over AI meer in eigen hand te nemen. De volgende stap is het bouwen van infrastructuur om de ontwikkelde AI-technologie en AI-toepassingen daadwerkelijk op grote schaal te gaan gebruiken. Nederland moet hierbij investeren in een eigen fysieke AI-gebruiksinfrastructuur. Nederland is uitermate goed gepositioneerd om hierin een positie op te bouwen.

Het hebben van goede datacollecties is essentieel voor het ontwikkelen van AI-technologie en AI-toepassingen. De totstandkoming van een goede infrastructuur voor het op verantwoorde wijze bijeenbrengen, opschonen en ontsluiten van datacollecties is daarmee een cruciale randvoorwaarde voor het succes van AI, want zonder een goede geïntegreerde infrastructuur voor datacollecties en reken capaciteit wordt het ontwikkelen en trainen van modellen een vrijwel onmogelijke opgave. Het is daarom van belang om de infrastructuur voor het aanleggen en toegankelijk maken van datacollecties als integraal onderdeel mee te nemen bij de realisatie van een Nederlands AI-infrastructuur. Dit sluit aan bij de toenemende vraag naar soevereine AI-clouddiensten zowel binnen de Nederlandse overheid als binnen het Nederlands bedrijfsleven. Omdat alle Europese landen tegen vergelijkbare belemmeringen aanlopen, is samenwerking binnen Europa essentieel. Om goed aangesloten te zijn op de reken capaciteit en (deels nog te ontwikkelen) cloudoplossingen binnen Europa dient in Nederland een gespecialiseerde AI-infrastructuur gebouwd en beheerd worden.

Daarbij is commitment van Cloud-aanbieders en -afnemers noodzakelijk. Naast de private investering dient ook de overheid, ook in Europees verband, hier een stimulerende en initiërende rol te nemen.

Om een gevoel te krijgen voor de omvang van de investeringen kijken we naar succesvolle AI-diensten. In vakjargon wordt bij deze diensten gesproken over de verhouding tussen investeringen ontwikkeling versus gebruik van AI-modellen in toepassingen. Bij succesvolle AI-toepassingen ligt deze verhouding ruwweg op 20% - 80% [23]. Dit geeft een grove indicatie van de AI-gebruikscapaciteit die Nederland kan verwachten bij een ontwikkelinvestering van € 200 miljoen in een eigen AI-fabriek. Een ruwe schatting geeft aan dat deze voor Nederlands AI-gebruik in de orde van € 1 miljard zullen liggen. Deze investering zal nodig zijn om het gebruik en de daarmee de groei van de in de AI-fabriek en elders ontwikkelde AI-technologie en AI-toepassingen te kunnen realiseren. Waar de overheid in de AI-fabriek investeert in reken capaciteit voor training en ontwikkeling op publieke infrastructuur, worden de kosten voor deployment/inferencing, voor (commercieel) gebruik door private partijen gedragen.

Deze investeringen zullen leiden tot een aanzienlijke versterking van de Nederlandse AI-infrastructuur bestaande uit een state-of-the-art AI-fabriek voor AI-ontwikkeling in combinatie met een soevereine Nederlandse AI-cloudinfrastructuur voor overheden en bedrijven, waaronder met name het MKB.

Ontwikkel een Nederlandse AI Fair Tech industrie - € 1,5 miljard

Deployment / inferencing: het uitrollen en bedienen van een getraind AI-model in een productieomgeving zodat gebruikers en systemen er voorspellingen (inference/serving) mee kunnen doen (bijv. via een API). Kenmerken: 24/7 beschikbaarheid, snelheid, beveiliging en monitoring. Dit verschilt van training, dat tijdelijk extreem rekenintensief is.

De tweede pijler betreft het ontwikkelen van een Nederlandse AI-industrie. Door geopolitieke en economische ontwikkelingen willen Nederland en Europa minder afhankelijk worden van Amerikaanse en Aziatische AI-technologie. Dit wordt ook wel technologische soevereiniteit genoemd. Door te lang de focus te leggen op AI-regulering en daarbij de investeringen in het realiseren van een eigen AI-industrie te verwaarlozen is Europa en ook Nederland in een afhankelijke positie gekomen. Dit is zorgelijk vanwege het feit dat AI zich tot een cruciale en daarmee strategische platformtechnologie heeft ontwikkeld die doordringt tot in de haarvaten van de samenleving en economie.

Nederland heeft een sterke kennis- en technologie positie om een krachtige bijdrage te kunnen leveren aan het realiseren van een Nederlandse en daarmee Europese AI-industrie. Daarvoor heeft Nederland AI-bedrijven nodig die AI-technologie ontwikkelen en exploiteren die aan de Europese regelgeving en waarden voldoet. Dit betekent het ontwikkelen van eigen AI-algoritmen, eigen AI-modellen, eigen chatbots, eigen AI-agents, etc.

Naast het creëren van bedrijven gericht op generiek inzetbare AI-technologie dient de Nederlandse AI-industrie ook bedrijven te ontwikkelen die zich richten op AI-toepassingen in specifieke sectoren. Het is daarbij van belang om te kijken waar Nederland echt sterk in is, qua technologiepositie en huidige industriepositie, en groeimarkten waar we toegang toe hebben, en waar het spillover naar de sectorale transitie kansrijk is. Autonome systemen passen bij voorbeeld heel goed bij de positie van NL in high tech systems, en bij de toegenomen ambitie voor defensie maar ook slimme landbouw en mobiliteitsoplossingen. Deze bedrijven moeten cruciale systemen leveren aan onze overheid en bedrijven voor onze strategische sectoren en maatschappelijke uitdagingen.

We noemen AI-technologie die voldoet aan Europese waarden, normen en regelgeving hierna AI Fair Tech. Het gaat hierbij onder andere om een eerlijke verwerving en verwerking van gegevens waarbij privacy- en auteursrechten gerespecteerd worden, maar ook om algoritmen die transparant, controleerbaar en ethisch getoetst zijn. Het ontwikkelen van AI Fair Tech vereist de inzet van multidisciplinaire teams met minimaal domein specialisten, ethici, juristen en AI-specialisten. Nederland heeft unieke troeven om een AI Fair Tech industrie te bouwen: sterke kennisinstellingen, een bloeiend (doch nog te verbeteren) startupklimaat, en met bedrijven zoals ASML in sleutelposities in de mondiale AI-waardeketen. Op deze basis kan Nederland doorbouwen aan een eigen AI-industrie die inherent compliant is met Europese wetgeving, en die daadwerkelijk een geloofwaardig antwoord vormt op de Big Tech aanpak.

Zoals hierboven al aangegeven is, is het hebben van goede datacollecties essentieel voor het ontwikkelen van AI-technologie en AI-toepassingen. In Nederland wordt momenteel gewerkt aan het realiseren van een generieke datacollectie om het Nederlands GPT-NL te trainen. Daarnaast zijn er vele Nederlandse en Europese sectorale datadeel-initiatieven, bijvoorbeeld in de zorg, met ieder hun eigen focus en meerwaarde. Deze initiatieven hebben als belangrijk aspect dat ze datacollecties met vertrouwde partijen en binnen Europese wetgevende kaders. Voor de ontwikkeling van grootschalige AI-oplossingen is het realiseren van datacollecties binnen Nederland en Nederlandse sectoren cruciaal, maar ook in combinatie met Europese partners. Er zullen dus middelen nodig zijn voor het realiseren van dergelijke datacollecties, en er is ook orkestratie nodig om tot de juiste samenwerkingsverbanden te komen.

Tenslotte komt een Nederlandse AI-industrie alleen van de grond wanneer er voldoende talent kan worden opgeleid, behouden en aangetrokken. AI-talent is schaars en daardoor duur. Om succesvol te zijn is het hebben van AI-boegbeelden zowel in de kennisinstellingen als in ondernemersnetwerken essentieel. Deze boegbeelden hebben een aantrekkelijke werking net zoals toonaangevende AI-bedrijven dat hebben. Talent gaat op zoek naar uitdagende banen en naar samenwerking met ander talent.

Hier dient gericht in geïnvesteerd te worden vanuit ecosysteem denken: focus, specialisatie, het in samenhang aantrekken van top technisch talent, top domein talent in combinatie met top ondernemerstalent om elkaar versterkende netwerken van kennis en bedrijvigheid te creëren. Het ontwikkelen van ecosystemen vergt gecoördineerd optreden van publieke en private partijen. Het is complex, vergt doorzettingsvermogen en een continue focus op het bijdragen aan de oplossing van relevante maatschappelijke uitdagingen. Tegelijkertijd leveren succesvolle ecosystemen een continue en robuuste innovatiekracht en waarde creatie en zijn daarmee ook magneten voor talent.

Het ontwikkelen van een Nederlandse AI-industrie vergt minimaal drie diepte-investeringen:

1) Het ontwikkelen van een Nederlandse AI-industrie betekent de bereidheid tot het nemen van investeringsrisico's.

Nederland heeft een rijke voedingsbodem van AI-startups, echter het opschalen hiervan faalt. Het adresseren van het investeringstekort voor het opschalen van AI-startups om te komen tot een Nederlandse industrieel ecosysteem van AI-technologie en AI-toepassingsbedrijven is zeer urgent.

We identificeren onder andere de volgende drie financieringsgaten.

- a.** Vroege, kapitaalintensieve fase: teams die grote modellen willen trainen of veel data bijeen moeten bijeenbrengen hebben relatief grote bedragen nodig; (tientallen) miljoenen— dat geld is er zelden in de vroege fase;
- b.** Opschaal- en doorbraakkapitaal: voor fundamentele modellen en internationale uitrol ontbreekt honderd+ miljoen groeigeld;
- c.** Vroege fase-startups: We investeren te weinig in brede, snelle seed-/ Series A, terwijl snelheid in AI cruciaal is. Zonder sterke startup-pijplijn geen sterke scale-ups—en zonder goede bedrijven stapt privaat kapitaal in de scale-up-fase niet in. Extra vroege fase geld (factor 2–3) is daarom randvoorwaarde om later grootschalige private investeringen aan boord te krijgen.

Een groot en langjarig (publiek-privaat) investeringsfonds voor AI is daarvoor noodzakelijk. **Er dient een investeringsfonds van minimaal € 1 miljard beschikbaar gemaakt te worden om het doorgroeien van AI-startups tot scale-ups te ondersteunen.** De overheid dient een aanjaagrol te nemen, maar het leeuwendeel (minimaal 80%) dient privaat gefinancierd te worden. Dat het Nederlandse bedrijfsleven in staat en bereid is te investeren in Europese Fair Tech blijkt wel uit de recente investering van ASML van € 1.3 miljard in het Franse Mistral. Om meer van dit soort investeringen van de grond te krijgen, en dan in Nederland, dient er uiteraard gewerkt te worden aan het creëren en groeien van veelbelovende Nederlandse AI Fair Tech bedrijven om in te investeren.

Het kabinet onderkent dat het Nederlandse investeringsklimaat versterking nodig heeft: recentelijk is voormalig ASML-topman Peter Wennink gevraagd om advies uit te brengen over hoe ons land aantrekkelijker kan worden voor grootschalige private investeringen [24].

Ook de roep om een nationale investerings- en innovatiebank sluit hier direct op aan. Een dergelijk instituut kan als vehikel dienen voor de bundeling van kapitaal, het verlagen van risico's voor private investeerders en het opschalen van Nederlandse AI-startups naar Europese spelers [25].

Laat deze bank werken zoals ondernemers werken: snel, wendbaar en naast de markt. Richt drie loketten in — voor startups, scale-ups en groeibedrijven — elk met passende tickets, tempo en risicoprofiel. De overheid zet de randvoorwaarden en deelt risico, de markt stuurt op uitvoering.

ROM-Nederland onderzoekt op dit moment samen met Invest-NL wat de gaten in het AI-financieringslandschap zijn, welke investeringsfondsen daarvoor nodig en waar de investeringskansen voor de Nederland liggen. Dit onderzoek (Deep Dive AI) zal eind november worden gepubliceerd.

2) Het realiseren van generieke datacollecties en sectorspecifieke datacollecties vergt een significante investering van enkele honderden miljoenen.

Op korte termijn dient er 5 keer € 50 miljoen (in totaal € 250 miljoen) beschikbaar gesteld te worden voor het realiseren van vijf datacollecties: een generieke datacollectie en vier sectorspecifieke datacollecties op gebieden zoals bijvoorbeeld defensie, zorg, agrifood en klimaat/energie. Voor de generieke datacollectie zal de overheid een stimulerende en initiërende rol dienen te nemen. Voor de sectorspecifieke datacollecties heeft de overheid zeker een stimulerende rol, maar dienen vooral de sectoren zelf de kar te trekken en de regie te nemen.

3) Tenslotte is het essentieel dat de pool van ondernemend AI-talent groot genoeg is.

Dit vergt tal van investeringen: in het vergroten van de instroom en opleidingscapaciteit van AI-specialisten, in het behouden van AI-talent, in het aantrekken van toptalent. Een jaarlijkse injectie van € 50 miljoen in de komende 5 jaar is minimaal nodig (in totaal € 250 miljoen). Daarnaast zijn er additionele wetgevende maatregelen nodig om Nederland aantrekkelijker te maken voor buitenlands talent en investeringen.

Deze investeringen zullen leiden tot een innovatiestructuur bestaande uit een netwerk van Nederlandse AI-innovatieclusters en grote datacollecties. Deze innovatiestructuur zal fungeren als magneet voor investeringen en talent en daarmee een broedkamer worden voor Nederlandse AI bedrijven. Daarnaast zal het leiden tot het in samenwerking met Europese initiatieven verder ontwikkelen van initiatieven als GPT-NL tot onderdeel van Europese AI softwareoplossingen. Verder zullen er diverse Nederlandse AI technologiebedrijven ontstaan, met zowel sectorspecifieke oplossingen als generiek inzetbare AI-oplossingen zoals FMs, LLMs, chatbots, etc.

Versnel de AI-transities in strategische sectoren - € 2,5 miljard

De derde pilaar betreft het versnellen van de AI-transitie in voor Nederland strategische sectoren. Nederland staat het komende decennium voor een groot aantal maatschappelijke uitdagingen met een grote socio-economische impact. De oplopende kosten van de gezondheidszorg onder meer door de vergrijzing dwingen tot een transitie van het zorgsysteem. Klimaatverandering en geopolitieke ontwikkelingen maken een transitie naar niet-fossiele energie noodzakelijk. Geopolitieke verschuivingen en technologische ontwikkelingen vergen toenemende investeringen in defensie maar ook een transitie naar autonome wapensystemen en hybride/digitale oorlogsvoering. Klimaat en duurzaamheid eisen een andere wijze van het organiseren van onze voedselproductie.

Het realiseren van deze transities is niet alleen maatschappelijke noodzakelijk, maar biedt ook grote maatschappelijke en economische kansen. Door te investeren in oplossingen voor deze transities ontstaat een nieuwe toekomstbestendige economie die het verdien- en concurrentievermogen van Nederland versterkt. In diverse sectoren zien we deze investeringen, maar moeten we tegelijkertijd constateren dat de transities door een veelheid aan factoren te traag verlopen of zelfs helemaal stil dreigen te vallen. Een belangrijke oorzaak is het gebrek aan handelingsperspectief voornamelijk door onzekerheid. Deze onzekerheid is deels het gevolg van gebrek aan consensus. Echter achter dit gebrek aan consensus ligt vaak een gebrek aan technologische oplossingen die maatschappelijk aanvaardbare transities kunnen realiseren.

Bij al deze transities zien we dat oplossingen in toenemende mate gezocht worden door de inzet van disruptieve en veelal digitale technologie. Data speelt hierbij een cruciale rol. Steeds vaker wordt AI ingezet om trends te identificeren, voorspellingen te doen, systemen dynamisch te laten aanpassen aan snel veranderende omstandigheden en om preventief te handelen. AI wordt daarmee een sleuteltechnologie voor het creëren van technologische oplossingen voor het realiseren van de transities en biedt daarmee handelingsperspectief en een versterkt maatschappelijk draagvlak.

Alhoewel er geëxperimenteerd wordt met AI binnen diverse transities, blijft het nog vaak bij experimenten en pilots. Zoals NRC recent meldde, investeren grote bedrijven al wel in AI, ondanks dat de eerste pogingen vaak nog beperkt rendement opleveren [26]. Het opschalen van AI gebaseerde oplossingen en inzet op grote schaal komt niet voldoende van de grond. Belangrijkste oorzaak is het gebrek aan kritische massa, met name in termen van investeringen en talent. Daarnaast ontbreekt vaak een ecosysteem aanpak. Er wordt te veel gekeken naar individuele technologieën en startups, in plaats van naar het opzetten van een gefocust ecosysteem.

In plaats daarvan is een integrale aanpak van de transities nodig, waarbij waardecreatie, investeringen, innovatie, technologie en infrastructuur ontwikkeling samenkomen, en overheden, kennisinstellingen, bedrijven en maatschappelijke organisaties op een gecoördineerde manier samenwerken.

Strategische AI-investeringen in publiek-private samenwerkingen in strategische sectoren met de grootste economische en maatschappelijke impact moet worden vormgegeven in AI-ecosystemen, met expliciete aandacht voor de hele waardeketen en de hele supply chain. De overheid moet veel meer als launching customer optreden aan de hand van een - in samenwerking met de sector - opgesteld transitieplan met concrete doelen en commitment. Het klassieke tenderproces moet op de helling omdat dit niet past bij de aard en snelheid van echt innovatieve technologische oplossingen. Ook de overheid moet in zee durven gaan met innovatieve MKB-bedrijven en startups. Ruimte moet gegeven worden aan creativiteit, zodat ingezet kan worden op nieuwe kansen en nieuwe manieren van werken, en deze vertaald worden in oplossingen. Dit betekent ook dat jonge en ervaren onderzoekers van kennisinstellingen direct in de omgeving van de eindgebruiker werken. En dat de agile teams de hele kennis- en waardecreatieketen afdekken.

Om daadwerkelijke impact te realiseren met AI voor de transitie in strategische sectoren zal er een duidelijke focus, participatie van de hele waardeketen en een plan voor opschaling moeten zijn. De focus in dit soort ecosystemen wordt gecreëerd door samen te werken aan grote uitdagingen, zogenaamde Grand Challenges. Een Grand Challenge is een groot en complex probleem dat moeilijk op te lossen is, maar waarvan de oplossing een enorme impact heeft op de samenleving. De aanbeveling is dan ook om een vier- of vijftal sectoren te identificeren in ieder waarvan een AI Grand Challenge gedefinieerd wordt. De aanpak daarbij is dat er gefaseerd (via een stage-gated proces) geïnvesteerd wordt. Zodat bij de start meerdere mogelijke oplossingen en aanpakken een kans krijgen, maar alleen de meest kansrijke initiatieven gedurende de looptijd met additionele financiering opgeschaald worden.

De AI Grand Challenges kunnen putten uit een veelheid van AI-technologie en startups die beschikbaar zijn voor opschaling en grootschalige inzet in optimalisatie van productie- of supportprocessen, dan wel nieuwe AI-gebaseerde functionaliteiten in producten of diensten. Een belangrijk uitgangspunt bij deze AI Grand Challenges is dat wordt ingezet op AI Fair Tech, AI-technologie en AI-toepassingen die voldoen aan Europese waarden, normen en regelgeving. De AI Grand Challenges zijn ook een aanjager van de ontwikkeling van een Nederlandse AI-industrie met een duidelijk Fair Tech profiel. Op deze manier dragen ze bij tot het vergroten van de Nederlandse en Europese soevereiniteit daar waar het gaat om AI.

De adoptie van AI wordt zo versneld door deze te koppelen aan grote maatschappelijke uitdagingen --- en de noodzaak om ons verdien- en concurrentievermogen dankzij deze strategische economische en maatschappelijke sectoren te versterken. Daarbij valt enerzijds te denken aan prioriteiten in de politiek zoals koopkracht, weerbaarheid. En anderzijds aan sectorspecifieke doelen binnen defensie en (cyber) veiligheid in samenhang met de High Tech ICT en systemen industrie, landbouw, service-industrieën zoals gezondheidszorg, en overheidsdiensten zoals de Belastingdienst. De AI Grand Challenges zijn tevens een aanjager van het bredere versnellen van de toepassing van AI binnen bedrijven en overheid. Het gaat dan om het doordenken van de consequenties van de inzet van AI voor de businessmodellen, organisatie en personeel.

Tenslotte geldt ook voor het versnellen van de AI-transitie, net als bij het creëren van de Nederlandse AI-industrie het belang van talent. Hier ligt de focus op opleiden en vooral op bij- en omscholing om AI-kennis binnen overheid en bedrijven te verhogen. Er is behoefte aan domein expertise, aangevuld met AI-kennis op het gebied van algoritmes en wetgeving, en de consequenties voor business- en organisatie modellen.

Dit gaat verder dan alleen "toptalent". Het omvat talent en human capital in de volle breedte: van onderzoekers en MLOps-/productteams tot domeinexperts in zorg, energie, veiligheid en agrifood, plus AI-geletterdheid voor management en publieke sector. Het doel: schaalbare adoptie-capaciteit creëren — mensen die AI kunnen bouwen, inkopen, toepassen, toetsen en veilig beheren. Dat vraagt meer opleidingscapaciteit, om- en bijscholing, mobiliteit tussen kennisinstellingen en bedrijven, en een duurzame instroom van internationaal talent. Zonder deze basis blijft elke investering in data, platforms en toepassingen onderbenut.

Het versnellen van de AI-transitie in strategische sectoren vergt stevige investeringen. We pleiten voor investering in AI Grand Challenges in een viertal strategische sectoren met een omvang van minimaal € 500 miljoen per Grand Challenge. De overheid dient een aanjaagrol te nemen, maar het leeuwendeel (minimaal 80%) dient privaat gefinancierd te worden. Daarnaast pleiten we voor een investering van € 500 miljoen in talent en bij- en omscholing van werknemers voor de geselecteerde strategische maatschappelijk en economische sectoren. De totale AI-transitie investering komt hiermee op € 2,5 miljard.

Ambitie en samenwerking essentieel

Ambitieuze doelen stellen is de eerste noodzakelijke voorwaarde voor succes. Nederland grossiert in een veelvoud aan kleine initiatieven en organisaties, met relatief weinig impact. Het is essentieel om in te zetten op een gecoördineerde investeringsagenda, met duidelijke keuzes en focus en initiatieven die voldoende kritische massa hebben om succesvol te kunnen zijn.

De benodigde €5 miljard investering in AI-innovatie, transitie en adoptie moet vanuit alle stakeholders komen waarbij het bedrijfsleven, eindgebruikers (zoals bv. defensie) en investeerders 80% van de rekening zullen moeten betalen. De focus moet hierbij liggen op AI-infrastructuur, opschaling van startups, transitie van en adoptie in bestaande bedrijven en organisaties. De overheid moet de resterende 20% bijdragen met een focus op talent, opleiding, ontwikkeling van infrastructuur, en de creatie van startups. Voor de financiering hiervan zijn er diverse opties. Zo zijn er Invest-NL, regionale ontwikkelingsmaatschappijen, private investeerders, en wellicht binnenkort de hierboven genoemde Nederlandse Investeringsbank. Daarnaast zijn er diverse mogelijkheden via het Europese AI Continent Action Plan.

Om dit te bereiken is een **eenduidige aanpak en orkestratie** noodzakelijk met een eenvoudige en slagvaardige aansturing.

De tweede noodzakelijke voorwaarde is daarom afspraken te maken over hoe de investeringen en uitwerkingen van het investeringsplan tot stand komen met alle betrokken partijen uit het ecosysteem. Deze ecosysteem-brede samenwerking wordt vormgegeven in een **Nederlands AI Pact**. Hiertoe wordt een Nationale AI top voorbereid en optimale aansluiting gezocht bij alle gaande AI-initiatieven in het grootbedrijf, innovatief mkb, overheid, maatschappelijke organisaties en wetenschap.

Tot slot is de derde noodzakelijke voorwaarde een **heldere positionering binnen Europa**. Alleen dan kan Nederland effectief bijdragen in het kader van het Europese AI Continent Action plan. Samenwerking binnen de EU-grenzen is ook essentieel om economies of scale te realiseren voor data, rekencapaciteit, en oplossingen voor transities. Ook daartoe zal Nederland moeten besluiten op welk technologie- en toepassingsgebied een verschil gemaakt kan worden op basis van de huidige en geambieerde Nederlandse AI sterkten, in samenwerking met sterke Europese spelers op deze terreinen.

Andere landen profileren zich intussen al actief. Zo organiseert Zwitserland jaarlijks de Swiss {ai} Weeks – een breed opgezet nationaal platform dat internationale zichtbaarheid en samenwerking rond AI bevordert. Dit laat zien hoe een land met focus en coördinatie zichzelf sterk kan positioneren. [27].

Speler of gevangene – dat is de keus waar Nederland nu voor staat. Alleen door fors en gecoördineerd te investeren in een veilige AI-infrastructuur, een sterke Nederlandse AI Fair Tech industrie, en het versnellen van AI-transities in strategische sectoren, kan Nederland zich ontwikkelen tot een leidende speler in Europa.

Wordt die keuze niet gemaakt, dan dreigen we afhankelijk te blijven van Amerikaanse en Aziatische Big Tech en verliezen we onze technologische soevereiniteit, economische slagkracht en maatschappelijke wendbaarheid. Nederland heeft alle bouwstenen in huis – kennis, bedrijven, talent en ambitie – maar het vergt lef en samenwerking om deze potentie om te zetten in een robuuste AI-positie. De komende vijf jaar zijn cruciaal: nu investeren betekent speler worden, uitstellen betekent gevangene blijven.

Referenties

- AI Act**
 - <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/regulatory-framework-ai>
- Data Act**
 - <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/data-act>
- Nvidia's pitch for sovereign AI resonates with EU leaders**
 - <https://www.reuters.com/business/media-telecom/nvidias-pitch-sovereign-ai-resonates-with-eu-leaders-2025-06-16/>
- The EU's AI Power Play: Between Deregulation and Innovation**
 - <https://carnegieendowment.org/research/2025/05/the-eus-ai-power-play-between-deregulation-and-innovation?lang=en>
- Europe's AI strategy: Smart caution or missed opportunity?**
 - <https://www.helpnetsecurity.com/2025/06/30/europe-ai-adoption-strategy/>
- De nieuwe 'Apply AI'-strategie van de Europese Commissie**
 - 'Europese Commissie wil met nieuwe AI-strategie strijd met VS en China aan' | BNR Nieuwsradio
- THE EFFECTS OF GENERATIVE AI ON PRODUCTIVITY, INNOVATION AND ENTREPRENEURSHIP (PDF)**
 - https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2025/06/the-effects-of-generative-ai-on-productivity-innovation-and-entrepreneurship_da1d085d/b21df222-en.pdf
- The Netherlands 2025 Digital Decade Country Report**
 - <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/factpages/netherlands-2025-digital-decade-country-report>
- The Draghi report on EU competitiveness**
 - https://commission.europa.eu/topics/eu-competitiveness/draghi-report_en
- Artificial Intelligence Index Report 2025**
 - https://hai-production.s3.amazonaws.com/files/hai_ai_index_report_2025.pdf
- Netherlands AI Strategy Report**
 - https://ai-watch.ec.europa.eu/countries/netherlands/netherlands-ai-strategy-report_en
- Solving Europe's AI talent equation: Supply, demand and missing pieces**
 - <https://www.interface-eu.org/publications/solving-europes-ai-talent-equation>
- Europe has an artificial-intelligence skills shortage**
 - <https://www.bruegel.org/blog-post/europe-has-artificial-intelligence-skills-shortage>
- Shaping Europe's leadership in artificial intelligence with the AI continent action plan**
 - https://commission.europa.eu/topics/eu-competitiveness/ai-continent_en
- AI Continent Action Plan (pdf)**
 - https://commission.europa.eu/document/download/f633985c-440a-4285-95c3-9fe16fd0fc65_en
- AI: With announcement of investments worth €109 billion, Macron intends to take on US**
 - https://www.lemonde.fr/en/economy/article/2025/02/10/ai-with-the-announcement-of-a-109-billion-investment-macron-intends-to-take-on-the-us_6737985_19.html
- OECD Deems Germany "Global Leader" in Artificial Intelligence**
 - <https://www.gtai.de/en/meta/press/oecd-deems-germany-global-leader-in-artificial-intelligence-1786134>
- Brookfield To Advance AI Infrastructure in Sweden Through SEK 95 Billion Investment**
 - <https://bam.brookfield.com/press-releases/brookfield-advance-ai-infrastructure-sweden-through-sek-95-billion-investment>
- Een plan voor AI dat werkt voor Nederland**
 - <https://aiplan.nl/>
- Cabinet takes 9 actions to tackle faltering innovation**
 - https://hollandhightech.nl/en/news-calendar/news/cabinet-takes-9-actions-to-tackle-faltering-innovation?utm_source=chatgpt.com
- Kabinet onderneemt 9 acties om haperende innovatie aan te pakken**
 - <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2025/07/11/kabinet-onderneemt-9-acties-om-haperende-innovatie-aan-te-pakken>
- Netherlands advanced: Building a future labor market that works**
 - <https://www.mckinsey.com/capabilities/people-and-organizational-performance/our-insights/netherlands-advanced-building-a-future-labor-market-that-works>
- The Real Price of AI: Pre-Training Vs. Inference Costs**
 - <https://www.ankursnewsletter.com/p/the-real-price-of-ai-pre-training>
- OPROEP TOT SNELLE OPRICHTING VAN EEN NATIONALE INVESTERINGS- EN INNOVATIEBANK**
 - Over ons - Nationale Investeringsbank
- Kabinet vraagt ex-ASML-topman Wennink om advies investeringsklimaat**
 - Kabinet vraagt ex-ASML-topman Wennink om advies investeringsklimaat | Het laatste binnenlandse en buitenlandse nieuws - upday News
- Grote bedrijven zetten fors in op AI, ondanks uitblijvend rendement op eerste pogingen**
 - Grote bedrijven zetten fors in op AI, ondanks uitblijvend rendement op eerste pogingen - NRC
- Swiss [ai] Weeks**
 - Swiss [ai] Weeks | Zwitserland Toerisme

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Stichting AIC4NL
T.a.v. W. Jonker
Postbus 93002
2509 AA Den Haag

Kenmerk: 202500469

Den Haag, 1 december 2025

Geachte heer Jonker,

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Hooachtend,

Sybrand Buma
Informatieur

202500470

TijdVoorActie
Stationsweg 109
6711 PN Ede
06 - 34 15 30 93
info@tijdvooractie.nl
www.tijdvooractie.nl

Betreft:

Heel-de-samenleving aanpak én duurzame vrijwillige inzet als fundament onder een nieuw kabinet

Ede, 25 november 2025

Geachte heer Van Haersma Buma,

“Door elkaar te dienen, worden we vrij.”

Deze uitspraak, toegeschreven aan King Arthur, raakt de kern van waar het in deze formatieperiode om gaat.

Nederland staat voor grote en urgente vraagstukken: wonen en ruimte (woningtekort), stikstof, landbouw en natuurherstel, economie, energie en klimaat, asiel en migratie, defensie en veiligheid, en de begroting en noodzakelijke hervormingen. In deze formatie worden de keuzes gemaakt die richting geven aan de komende jaren én aan het Nederland dat we willen doorgeven aan volgende generaties.

Tegelijkertijd staat onze democratie onder druk. Polarisatie, toenemend wantrouwen, internationale spanningen, digitale beïnvloeding en maatschappelijke vermoeidheid raken direct aan het draagvlak van ons democratisch fundament. Juist daarom is het cruciaal te erkennen dat geen enkel groot vraagstuk, en geen enkele democratie, duurzaam kan worden versterkt zonder een sterk sociaal-maatschappelijk fundament. Een fundament dat zorgt voor verbondenheid, wederzijds begrip, actieve deelname, vrijwillige inzet en brede maatschappelijke weerbaarheid. Zonder een sterke samenleving is geen democratie veerkrachtig en geen land bestand tegen dreigingen, crises of pandemieën.

Deze lijn sluit aan bij de koers die in de SGO-brief 2024 is geschetst. Juist bij thema's als veiligheid en weerbaarheid is iedereen nodig. Vanuit die overtuiging hebben wij samen met partners de Heel-de-samenleving aanpak verder uitgewerkt en het initiatief genomen voor de Coalitie Duurzame Vrijwillige Inzet, waarin ministeries, fondsen en maatschappelijke organisaties samenwerken. Opvallend in de SGO-brief van 21 november 2025 is de sterke nadruk op een “heel-de-overheid”-aanpak, terwijl de samenwerking met de maatschappelijke sector grotendeels ontbreekt en het belang .

Juist daar liggen de kansen voor versnelling en vernieuwing: in de gezamenlijke ontwikkeling van visie, beleid en aanpak, inclusief de cultuurverandering die óók binnen ministeries nodig is. Zonder die samenwerking gaat de overheid het niet redden; dan blijft beleid iets wat je vóór de ander doet, in plaats van mét de ander. Gelijkaardige samenwerking draagt direct bij aan vertrouwen én herstel van vertrouwen en past bij een hernieuwde wijze van politiek en bestuur.

Daarom zijn zowel een Rijksbrede benadering als een sterke verbinding met de samenleving, sociaal-maatschappelijke partners, fondsen en bedrijfsleven van groot belang om de basis te verbreden en vraagstukken als eenzaamheid, vergrijzing, stijgende zorgkosten, mentale gezondheid en weerbaarheid het hoofd te bieden. Vrijwillige inzet is daarbij een zeer toegankelijke ingang voor de overheid om die gelijkaardige samenwerking concreet vorm te geven.

De sociaal-maatschappelijke sector heeft de afgelopen decennia aan dit fundament gebouwd. Nu is het moment om het te versterken en de krachten nadrukkelijk te bundelen. Alleen wanneer deze fundamentele basis op orde is, kunnen de oplossingen die u in de formatie bespreekt in de praktijk werkelijk slagen én standhouden.

Een sociale infrastructuur die er al is en klaar is voor opschaling

De afgelopen jaren hebben talloze samenwerkingspartners, een sterke sociale infrastructuur opgebouwd met netwerken en initiatieven die landelijke impact hebben, waaronder:

- **Maatschappelijke Diensttijd (MDT)** Honderdduizenden jongeren zetten zich in voor de ander en samenleving, ontwikkelen hier hun talenten, verbondenheid en verantwoordelijkheid en versterken de democratie. Met MDT is een duurzaam platform ontstaan dat jongeren, maatschappelijke organisaties en overheden met elkaar verbindt. TijdVoorActie speelt hier op alle niveaus vanaf het begin een toonaangevende rol vanuit een duurzame toekomstvisie gericht op de hele samenleving. We zijn actief in stuurgroep MDT Netwerk met meer dan 2.000 betrokken organisaties.
- **MDT Missie, Defensity College en het Dienjaar** Programma's waarin jongeren bijdragen aan weerbaarheid, defensie en samenleving. Hierin werken we innovatief samen met het Ministerie van Defensie en slaan we de brug tussen krijgsmacht en maatschappij. Hierdoor ontstaan belangrijke inzichten en brengen we ideeën en werelden samen, zoals een breed en geïntegreerd Dienmodel voor de brede samenleving.
- **RondeTafel Oranje Fonds – Versterk de sociaal-maatschappelijke sector** Een traject waarin we samen met o.a. fondsen, maatschappelijke organisaties en ministeries werken aan versterking van de sector als geheel. 'Onmisbare schakels' is een initiatief dat de cruciale rol van vrijwilligers en lokale initiatieven zichtbaar maakt en versterkt.
- **80 Jaar Vrijheid: Inzet voor Elkaar** Een landelijke beweging vanuit landelijke vrijwilligersorganisaties waarin we vrijheid verbinden aan vrijwillige inzet en onderlinge betrokkenheid.
- **"Versterk samen met ons de onmisbare rol van vrijwilligers"** Een belangrijk position paper waarin de Verenigingsleden van VrijwilligerswerkNL hun krachten bundelen en laten zien welke randvoorwaarden nodig zijn om vrijwilligerswerk duurzaam te borgen.
- **Nederlandse Schuldhulproute** Een landelijk netwerk dat mensen met financiële problemen snel naar passende hulp leidt, met een belangrijke rol voor maatschappelijke partners en vrijwillige inzet zoals Schuldhulpmaatje en Humanitas.

- **Koffertje Maatschappelijke Omzet - Prinsjesdag 2025**

Inzicht in impact: 118 miljard euro aan maatschappelijke waarde die vrijwilligers, initiatieven en organisaties samen jaarlijks realiseren.

TijdVoorActie speelt daarin, samen met een aantal strategische partners, een verbindende en aanjagende rol. En draagt actief bij aan een positieve cultuurverandering door te initiëren, samenwerken en te ontwikkelen vanuit een gezamenlijke toekomstvisie en het bouwen aan een breed maatschappelijk netwerk. Op www.tijdvooractie.nl/formatie2025 vindt u bijbehorende documenten van belangrijke initiatieven en ontwikkelingen met een nadere toelichting op deze voorbeelden. Het laat zien hoe de sociaal-maatschappelijke sector zich organiseert.

Deze sociale infrastructuur bestaat dus al en werkt bovendien steeds intensiever samen. Ze hoeft niet te worden uitgevonden; ze moet worden versterkt, opgeschaald en strategisch ingezet. Daarom is het nodig dat de Rijksoverheid expliciet de opdracht én het mandaat ontvangt vanuit de politiek om Rijksbreed (gelijkwaardig) samen te werken met sociaal-maatschappelijke partners, fondsen en gemeenten, rond de ondersteuning en organisatie van vrijwillige inzet. Zo krijgen samenwerkende maatschappelijke organisaties ook daadwerkelijk een *seat at the table* in een structurele samenwerking tussen overheid, fondsen en samenleving. Hierdoor kunnen randvoorwaarden voor Vrijwillige inzet in Nederland gezamenlijk gerealiseerd worden.

Urgentie: minder dan 1% BNP om het fundament te dragen

De sociaal-maatschappelijke sector levert enorme maatschappelijke, democratische en economische waarde, maar werkt onder grote druk. Volgens berekeningen is minder dan 1% van het BNP voldoende om de héle sociaal-maatschappelijke sector duurzaam te financieren en te versterken. Op dit moment ontvangt de sector aanzienlijk minder.

Een kleine, gerichte structurele investering creëert grote en blijvende impact op:

- de zorg voor elkaar en inzet voor de samenleving,
- weerbaarheid tegen beïnvloeding en spanningen,
- maatschappelijke veerkracht bij crises en pandemieën,
- de aanpak van vraagstukken rond zorg, jeugd, veiligheid en leefbaarheid,
- het versterken van de democratie.

Onze oproep aan het nieuwe kabinet

Wij nodigen u uit om vanuit dit bewezen maatschappelijk fundament samen te bouwen aan een sterk, verbonden en democratisch veerkrachtig Nederland richting 2040, door deze sociale infrastructuur te verankeren en te versterken via:

1. **Een Heel-de-Samenleving aanpak**
Gelijkwaardige samenwerking tussen samenleving, overheid, fondsen en bedrijven, als basis voor een sterke democratie.
2. **Versterking van het Maatschappelijk Netwerk in Nederland**
Landelijke ondersteuning en verbinding van lokale initiatieven die bijdragen aan weerbaarheid, gemeenschapskracht en democratische participatie.
3. **Structurele verankering van vrijwillige inzet op de Rijksbegroting**
Reserveer Vrijwillige inzet (vrijwilligerswerk) als afzonderlijk onderwerp op de begroting en in het kabinetsbeleid met een gezamenlijk aanpak met maatschappelijke organisaties. Daarmee ontstaat een gelijkwaardige samenwerking tussen overheid,

maatschappelijke vrijwilligersorganisaties, fondsen, bedrijven en professionele zorg, passend bij de rol in zorg, samenleven, veiligheid, democratische kracht en crisisbestendigheid.

4. **Een geïntegreerd Dienmodel voor Nederland**

Waarin talentontwikkeling, maatschappelijke inzet en nationale weerbaarheid elkaar versterken. Van iets doen voor de samenleving tot aan inzet voor Defensie.

5. **Een cultuurverandering in overheid en samenleving**

Een Heel-de-Overheid én Heel-de-Samenleving aanpak waarin vertrouwen, gelijkwaardigheid en maatschappelijke verantwoordelijkheid centraal staan.

Coalitie Duurzame Vrijwillige Inzet

De Coalitie Duurzame Vrijwillige Inzet vormt hierbij een direct inzetbaar vehikel.

Deze coalitie is een samenwerkingsverband van TijdVoorActie, VrijwilligerswerkNL en andere maatschappelijke organisaties, ministeries (VWS, SZW, OCW en Defensie), gemeenten (VNG) en toonaangevende fondsen. Zij werkt al samen aan de duurzame versterking van vrijwillige inzet, gemeenschapskracht en de sociale basis.

Deze coalitie biedt u een stevig vertrekpunt waarop u in de formatie verder kunt bouwen: een bewezen, landelijk gedragen structuur waarin overheid, samenleving en fondsen samen optrekken.

Bereidheid tot gesprek

Wij gaan hierover graag met u en de betrokken onderhandelaars in gesprek. Desgewenst lichten wij de Heel-de-Samenleving aanpak, de Coalitie Duurzame Vrijwillige Inzet en de initiatieven mondeling toe en denken wij mee over de vertaling naar het regeerakkoord en de uitvoeringsagenda. Wij zijn beschikbaar als gelijkwaardige, verbindende partner die vanuit het maatschappelijke veld aan tafel gaat, zowel in de formatieperiode als bij de verdere uitwerking in beleid en praktijk. Vanuit een samenbindende en overtuigende visie, relevante expertise en praktijkervaring met duurzame resultaten dragen wij graag vandaag bij aan de toekomst van morgen. U kunt op ons rekenen.

Met vriendelijke groet,

Eelke Dekens | Directeur-bestuurder

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

TijdVoorActie
T.a.v. E. Dekens
Stationsweg 109
6711 PN Ede

Kenmerk: 202500471

Den Haag, 1 december 2025

Geachte mevrouw Dekens,

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Hoofachtend

Sybrand Buma
Informateur

202500472

De Tweede Kamer der Staten-Generaal
Ter attentie van de informateur, mr. S. van Haersma Buma
p/a Bureau Woordvoering Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Delft, 25 november 2025

Geachte heer van Haersma Buma en leden van de Tweede Kamer,

In veel gebieden wereldwijd neemt het risico op overstromingen, droogte, en verslechtering van waterkwaliteit toe. Dit is veelal vanwege een combinatie van inadequaat waterbeheer, klimaatverandering, socio-economische ontwikkelingen waaronder bevolkingsgroei, en toename van lokale en regionale conflicten rondom water.¹ Nederland heeft internationaal een hele sterke positie in het waterbeheer, die ingezet kan worden om deze problematiek het hoofd te bieden.

De Nederlandse overheid, het bedrijfsleven en Nederlandse kennis- en onderwijsinstellingen zijn wereldwijd prominente partners op het gebied van waterbeheer.² De kennis en inzichten die we internationaal opdoen, versterken onze aanpak om onze eigen uitdagingen aan te kunnen, zoals op het gebied van klimaatadaptatie. Internationaal is 'water' een belangrijk onderdeel van het profiel van Nederland. Het feit dat Nederlandse partijen kennis en kunde wereldwijd uitdragen, krijgt internationaal waardering. Met waterdiplomatie als 'soft power' heeft Nederland ook op andere dossiers impact en kunnen deuren worden geopend. Omgaan met water vraagt vaak om systeeminnovaties – innovaties van het watersysteem en van het bestuurlijke systeem. Dit alles draagt bij aan het verdienvermogen van Nederland.

De huidige positie van Nederland staat echter onder druk. De mondiale kennis- en marktconcurrentie neemt toe. De synergie tussen Nederlandse spelers (overheid, bedrijven en kennisinstellingen en NGO's) wordt minder vanzelfsprekend en is minder coherent. Op eigenbelang gerichte diplomatieke relaties en minder investering in internationale kennisuitwisseling, doen de internationale profilering van Nederland geen goed.³ Juist kennisrelaties helpen onze partnerlanden om hun waterbeheer duurzaam te maken en leiden daardoor tot meer goodwill in bilaterale relaties en ook in de markt.

De Nederlandse UNESCO WMO Water Commissie (NUWWC) doet hieronder aanbevelingen om **de Nederlandse internationale kennispositie op het gebied van water te versterken**. De voorgestelde maatregelen versterken de samenhang in het optreden door overheid, bedrijven, onderzoeks- en kennisinstellingen en NGO's; zowel in hoog-, midden als lage

¹ The Geography of Future Water Challenges (PBL, 2023)

² Startbrief Nederlandse Watersector (NWP, 2024)

³ Adviesraad Internationale Vraagstukken (AIV, 2025)

inkomenslanden. Al deze partijen worden hiermee in staat gesteld om beter hun eigen beleid, programma's en projecten te ontwikkelen, ten behoeve van het waterbeheer in Nederland maar ook internationaal. Omdat goed waterbeheer overal een fundamentele voorwaarde is, draagt dit bij aan alle doelen van de Nederlandse internationale samenwerking.

Basisprincipes voor goed waterbeheer zijn participatie, transparantie, samenwerking, integraal, evidence/knowledge based, gericht op toepassing van traditionele en nieuwe technologieën en kennis (Artificial Intelligence, nature-based solutions). Dit vraagt om een sterkere verbondenheid en uitwisseling tussen verschillende kennisvelden rondom water (o.a. vanuit recht, bestuur, gezondheid en het fysisch-chemische watersysteem) en een sterkere samenwerking tussen wetenschap, overheid en praktijk. Goed waterbestuur voor systeeminnovatie is afhankelijk van ander bestuur, zoals ruimtelijk bestuur.

Als commissie hebben we de volgende aanbevelingen:

1. Stimuleer internationale watersamenwerking met een centrale rol voor kennis: goed voor Nederland én internationale stabiliteit.

De rol van kennis in het internationale waterbeleid van Nederland heeft aanscherping nodig. Nederland kan zijn internationale kennispositie behouden door vanuit het perspectief van innovatie te investeren in kennis, wetenschap en mensen. Investeren in de waterkennisbasis is essentieel voor het realiseren van veilige, gezonde en duurzaam functionerende watersystemen buiten de grenzen, én in Nederland.

De NUWWC beveelt aan om een gezamenlijke visie te ontwikkelen op de rol van kennis in het internationaal waterbeleid. De Rijksoverheid/het Kabinet wordt gevraagd hiervoor initiatief te nemen, of de NUWWC (in samenwerking met partijen als AIV en SER) uit te nodigen om met een voorzet te komen.

2. Jaag systeeminnovatie aan met een nieuwe aanpak.

De uitdagingen van het waterbeheer vragen vaak om systeeminnovaties: een andere kijk op waterbeheer en de inrichting van de ruimte, cross-sectorale samenwerking, inclusiviteit, transdisciplinaire uitwisseling en anders werkende waterinstituten. Internationale kennisuitwisseling speelt een essentiële rol bij het opbouwen van vermogen tot systeeminnovatie, op zowel individueel als institutioneel niveau. Maar de Nederlandse inzet moet nieuwe accenten krijgen: kennis moet ook leiden tot besluitvorming en uitvoering. Langdurig internationaal samenwerken aan institutionele capaciteitsopbouw en 'al doende leren' lopen gelijk op: instituten nemen meer verantwoordelijkheid, betrekken belanghebbenden meer, en worden beter in co-creatie.

De NUWWC roept de Rijksoverheid/het Kabinet op om te verkennen hoe het werken aan systeeminnovatie beter ingebed kan worden in internationale watersamenwerking.

3. Intensiveer strategische interactie tussen beleid en wetenschap.

Kennisinstellingen spelen een belangrijke rol als knowledge broker. Expertiseplatforms, zoals op nationaal niveau het Expertise Netwerk Waterveiligheid (ENW) en het Expertisenetwerk Zoetwater en Droogte (ENZD) en internationaal de NUWWC, fungeren als 'science-policy interface.' Deze rollen kunnen verder versterkt worden. Ze kunnen benut worden om een kritische reflectie te geven op beleid, mee te denken als zich dilemma's in de uitvoering voordoen, of als er beleidskeuzes gemaakt moeten worden.

De NUWWC beveelt de Rijksoverheid/het Kabinet aan om de rol van kennisinstellingen en expertiseplatforms structureel te benutten. Maak hierbij gebruik van bestaande expertisenetwerken, uitvoeringsprogramma's (Ecoshape, NL2120), en internationaal georiënteerde organisaties (Invest International, NLingenieurs) en sectornetwerken (NWP, Water Alliance).

4. Stimuleer nieuwe onderzoeks- en onderwijsprogramma's om mondiale wateruitdagingen met nieuwe inzichten en partnerschappen aan te gaan.

Onderwijs is een belangrijk fundament voor internationale samenwerking en het onderhouden van het internationale netwerk in de watersector. Met nieuwe kennis kunnen wateruitdagingen op een andere manier worden aangegaan. Bovendien wordt er een tekort aan waterprofessionals voorzien. Investeren in onderwijs en capaciteitsopbouw voor individuen en instituties, het opzetten van beurzenprogramma's en het stimuleren van internationale partnerschappen is daarom urgent.

De NUWWC roept de Rijksoverheid/het Kabinet op om vanuit het perspectief van innovatie te investeren in internationale capaciteitsopbouw, kennispartnerschappen, en nieuwe water-georiënteerde onderzoeks- en onderwijsprogramma's of trainingen.

5. Streef hoogwaardige kennisuitwisseling na op Europees niveau.

Nederland is een belangrijke medefinancier van onderzoeks- en kennisactiviteiten op Europees niveau, bijvoorbeeld aan Horizon Europe programma's en het Water4All Partnership. Daarnaast zijn Nederlandse kennisinstellingen naar verhouding succesvol in het toegekend krijgen van Europese onderzoeksfondsen. Kennissamenwerking in Europa is van hoogwaardig niveau en belangrijk voor het stimuleren van water-georiënteerde innovatie en cohesie op Europees niveau.

De NUWWC beveelt de Rijksoverheid/het Kabinet aan om te blijven investeren in kennissamenwerking op Europees niveau, in samenwerking met Europese partners.

De NUWWC vindt het belangrijk dat Nederland een toonaangevende actor in de internationale watersector blijft, als 'preferred partner' te boek staat, en dat we kunnen bijdragen aan een coherente en toekomstgerichte internationale wateragenda. Door nauwe uitwisseling te stimuleren tussen politiek, beleidsontwikkeling, wetenschap en praktijk, en daarbij gelijkwaardige samenwerking aan te gaan met internationale (kennis)partners, kan de Nederlandse waterexpertise zo goed mogelijk aangewend worden bij het tegengaan van de mondiale waterproblematiek én daarnaast bijdragen aan duurzame handelsrelaties.

Hoogachtend,

Namens de leden en waarnemers van de Nederlandse UNESCO WMO Water Commissie

Prot.Dr. Michelle van Vliet

Wetenschappelijke co-voorzitter

Contactpersoon:

Bijlage: Brochure Netherlands UNESCO WMO Water Committee (2025)

De Nederlandse UNESCO WMO Water Commissie is een platform van wetenschappers, beleidsmakers en praktijkdeskundigen. Het draagt bij aan de internationale wateronderzoeks- en uitvoeringsprogramma's van UNESCO en de WMO. De commissie werd oorspronkelijk opgericht in het kader van het Internationale Hydrologische Decennium (1964–1974). Het platform verenigt Nederlandse academische, onderzoeks- en operationele organisaties, evenals beleidsinstellingen die werken aan hydrologie, waterbeheer en meteorologie vanuit een internationaal perspectief. Zie bijgevoegde brochure voor meer informatie over de samenstelling en achtergrond van de commissie.

NETHERLANDS
UNESCO WMO
WATER COMMITTEE

THE COMMITTEE

The Netherlands UNESCO WMO Water Committee (NUWWC) is a platform of scientists, policy makers and practitioners. It contributes to the water programmes of UNESCO and WMO. The committee was originally established in conjunction with the International Hydrological Decade (1965-1974). The platform currently unites Dutch academic, research and operational organizations as well as policy institutes working on hydrology, water resources management and meteorology from an international perspective. It is supported by a committee coordinator.

The primary role of the NUWWC is to contribute to the international water research programmes of UNESCO (the Intergovernmental Hydrological Programme, IHP) and WMO (Vision and Strategy for Hydrology). During UNESCO IHP Council and WMO Congress meetings, this also involves expressing the formal Dutch position concerning decision-making on proposed resolutions. The committee plays a leading role in stimulating scientific advancements and constructive collaboration in international water research and capacity development, by contributing with knowledge and lessons learned, and by driving the implementation of projects and initiatives that aim to achieve SDG6.

COMMITTEE OBJECTIVES

- **Connect and stimulate interaction** between scientists, policy makers and practitioners (the science-policy-practice interface) from the international water research and capacity development communities.
- **Harmonize and drive** the Dutch contributions and position with regards to the international water research programmes of UNESCO and WMO.
- **Promote** committee members' expertise with water organizations in other countries, potential new partners and strategic actors in the UN Water Family network.
- **Stimulate and organize** knowledge sharing events and knowledge co-development initiatives.

UNESCO

The UNESCO Intergovernmental Hydrological Programme (IHP) is the only intergovernmental cooperation programme of the UN system dedicated to freshwater research and management, and related capacity development. UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) hosts the IHP Secretariat, which coordinates the implementation of IHP together with its network of IHP National Committees, UNESCO Category 1 and 2 Centres, UNESCO Water Chairs, and other partners. Its ninth phase (2022-2029) is currently being implemented. IHP aims to highlight the relevance of water for sustainable development from the perspective of education (from primary to professional education), scientific advancement and innovation, as well as its social, historical and cultural dimension.

The Permanent Delegation of the Netherlands to UNESCO and the NUWWC coordinator harmonize the collective input and collaboration with UNESCO.

WMO

WMO (World Meteorological Organization) has formulated its Vision and Strategy for Hydrology and the Associated Plan of Action. This represents the overall strategic framework of WMO for international water research and implementation projects in the fields of meteorology, climate research, cryosphere and operational hydrology. WMO conducts assessments of the quantity and quality of water resources. This helps national hydrological services with the hydrological data required for sustainable water resources management.

The Royal Netherlands Meteorological Institute (KNMI) is responsible for the collaboration with WMO on meteorology-related topics. The National Hydrological Advisor, appointed at the Ministry of Infrastructure and Water Management, coordinates operational hydrology related initiatives. The Advisor participates in WMO's Hydrological Assembly and Hydrological Coordination Panel. Support is provided by the Permanent Representation of the Netherlands to WMO and the NUWWC coordinator.

THEMATIC EXPERTISE

The Committee members cover several areas of Dutch water expertise, built up over decades of research about and practical applications of water resources management.

OVERALL THEME

Hydrology

Hydrology is the central theme in the committee's collaboration with UNESCO and WMO. It serves as an overarching theme for various perspectives on water. From an academic perspective, this includes social, environmental, technological and cultural perspectives on water. In thematic terms, hydrology relates to flood and drought risk management to water governance, but also cross-cutting areas such as water-related capacity development and training. A broad range of programmes and initiatives is in place, which the Dutch water sector implements in collaboration with international partners.

SPECIFIC THEMATIC EXPERTISE

Water management in deltas

Deltas are densely populated places where rivers and seas meet. An integrated approach is required towards managing land and water in such challenging environments. The Dutch water sector has gained decades of experiences with managing water in deltaic areas. It has learned from other large deltas around the globe, with sometimes even more dynamic water systems. Delta management, and the development of policy frameworks for sustainable delta management including nature-based solutions, is a focal theme in the Dutch international water cooperation.

Water data collection and sharing

Several Dutch committee members have a long track record in water-related data generation, collection, analysis and sharing. This includes modeling and analyzing global hydrology and water resources, assessing water use in agriculture and crop production, conducting earth observation through remote sensing, and river flow forecasting. Advancements in meteorology improve our understanding of atmospheric processes, climate change and the effects on water resources. The topic of water data collection relates to the principles of Open Science. Committee members have contributed to the Global Runoff Dataset and European Water Archive.

SPECIFIC THEMATIC EXPERTISE

Water cooperation and governance

Water cooperation is key in international policies of the Netherlands. Some of the NUWWC committee members focus on studying the relationship between water, climate, peace and security. Others are active in water diplomacy in transboundary river basins. This theme also encompasses the broader field of water governance. Good water governance stresses the importance of timely stakeholder consultation across multiple levels and sound decision-making processes in water resources management.

Sustainable groundwater management

Groundwater makes up most of the world's freshwater reserves. It is essential to support wetlands and rivers. Although largely invisible, groundwater is essential to sustaining livelihoods in marginal areas, for example through drinking water supply and irrigation. In the Netherlands, where fresh groundwater aquifers prevent saline groundwater flows and seawater intrusion, various institutes have specialized in the topic of groundwater assessments and sustainable use of the resources. One example is the International Groundwater Resources Assessment Centre, IGRAC, a WMO Centre.

Water Education and Capacity Development

Sustainable water resources management depends on the skills of professionals working in the water sector, as well as on the way national or regional water institutions operate. It is essential that the 'water workforce' is well-equipped in terms of competences and skills. Nearly all members of the NUWWC are active in water education and capacity development. IHE Delft Institute for Water Education is a UNESCO Category 2 Centre. In addition, over ten Dutch museums are member of UNESCO's Global Water Museum Network which aims to reach non-professionals and the general public with water knowledge.

COMMITTEE MEMBERS

Clingendael | Deltares | Twente University - ITC | Netherlands Commission for Environmental Assessment | Ministry of Foreign Affairs | Ministry of Infrastructure and Water Management | Ministry of Agriculture, Fisheries, Food Security and Nature | Dutch Research Council | Rijkswaterstaat | Royal Netherlands Meteorological Institute | Delft University of Technology | Utrecht University | Vrije Universiteit Amsterdam – IVM | Wageningen University and Research | KWR Water Research Institute | Dutch Water Authorities | Statistics Netherlands

OBSERVERS

International Groundwater Resources Assessment Centre (IGRAC) | Ministry of Education, Culture and Science | Netherlands Water Partnership | Permanent Delegation of the Kingdom of the Netherlands to UNESCO | IHE Delft Institute for Water Education | Netherlands Commission for UNESCO | EURO-FRIEND Water

NETHERLANDS
UNESCO WMO
WATER COMMITTEE

CONTACT

Are you interested in learning more about the Committee, its members, or in exploring opportunities for collaboration? Please contact the Committee secretariat via nuwwc@un-ihe.org.

Website: www.nuwwc.nl
E-mail: nuwwc@un-ihe.org
LinkedIn: www.linkedin.com/groups/13149318/

Contributing to:

WORLD
METEOROLOGICAL
ORGANIZATION

WWW.NUWWC.NL

IHE
DELFT

Institute for
Water Education
under the auspices
of UNESCO

De Tweede Kamer der Staten-Generaal
Tav de Informatieur
P/a Bureau Woordvoering Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

#0000#00#X0X0E8X# - JJCESN

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Nederlandse UNESCO WMO Water Commissie
T.a.v. M. van Vliet
p/a Postbus 3015
2601 DA Delft

Kenmerk: 202500473

Den Haag, 1 december 2025

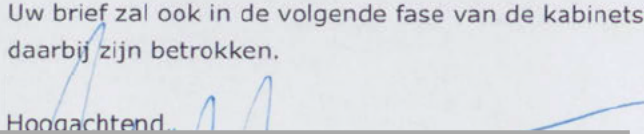

Geachte mevrouw Van Vliet,

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Hoogachtend,

Sybrand Buma
Informatieur